

יד
מהרי"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

השיעור נמסר
במוצאי שבת-קודש
וישלח

כסלו התשפ"ה בשל"ו
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

המשך בעניין החידוש המיוחד שכתב בספר כנפי יונה כת"י, בעניין ברכת 'שבת שלום', כי היתה מחלוקת בין הימים וכו' ועשה הקב"ה שלום ביניהם. פירושים נוספים לגבי ביאור הפסוק 'ויכל אלהים ביום השביעי', והמלים 'חמדת ימים אותו קראת'.

טעם ל'שבת ההתחלה' שעושים לחתן לפני נישואיו.

החידוש דלעיל הובא ונתפרסם ע"י מרן שליט"א בדברים שנשא לרגל הכתרת הראשל"צ הרב הגאון דוד יוסף שליט"א, חכמת דוד המלך בברחו מפני שאול, ביאור מה שאחז"ל אמר הקב"ה לדוד אתה שפכת דמים רבים וכו', ובשבח הראשל"צ בעל הלכה ברורה אשר מחזק את התימנים ועדות ישראל בשמירת מסורת ומנהגי אבותיהם.

האסמכתא שהביא רבי זכריה הרופא מן הפסוק 'זכרו כיין לבנון', לגבי מ"ש הרמב"ם כי אין לקדש ביין שאסור לניסוך ע"ג המזבח. ותמיהות בעניין סיפור על בחור ישיבה תימני שהתארח אצל הגר"א קוטלר זצ"ל בליל הסדר, וכשרצה לנהוג בעניין מסויים כדעת הרמב"ם, סירב הגרא"ק לכך, ונימק זאת בכך כי ישנו שולחן ערוך אחד...

המשך בעניין השאלה, עד מתי צריכים הציבור להמתין בסוף הזמירות, לפני ישתבח, כאשר עדיין אין להם מניין. וביאור מחלוקת הלבושי שרד והמחצית השקל בדעת המגן אברהם.

תשובות להערות אשר הובאו בשיעור הקודם בעניין זה.

ביאור חדש ומאיר עינים מאת מרן שליט"א, כי הזמן שכתב מהרי"ל 'חצי שעה', אין לו קשר אל השיעור 'כדי לגמור את כולה'. ובירור פלוגתא דרבוותא האם 'סמוך', זהו חצי שעה. תמיהה על מ"ש בשו"ת יפה נוף, שברוך שאמר וישתבח נחשבות ברכה אחת.

כל הזכויות שמורות למרן שליט"א

השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחברות "שערי יצחק" – 767

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.

השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א,

וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא

כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש ע"י ידידנו רבי לביא שרעבי הי"ו, מארצות הברית, לעילוי נשמת רבי אריה בן יפת, ומרת חביבה בת שמעה, תנצב"ה. ולהצלחתו ולהצלחת כל בני משפחתו ברוחניות ובגשמיות. בעבור שהתנדב ביד רחבה ובנפש חפצה למוסדות יד מהרי"ץ.

וכן מוקדש השיעור ע"י רבי יוסף חיים שניאור בן דוד הי"ו, מארצות הברית, להצלחתו ולהצלחת נות ביתו וכל בני משפחתו בכל העניינים בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי"ץ.

כמו כן השיעור מוקדש ע"י רבי ניסון בן יעקב הי"ו, מארצות הברית, לעילוי נשמת אמו מרת זוייה בת קוטון ע"ה, תנצב"ה. שהיום יום השלשים שלה. בעבור שהתנדב למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

כמרכן השיעור מוקדש על ידי ידידנו הבחור רבי אוריאל בן שלמה רצאבי שיחי, מארצות הברית, שיזכה לזיווג הגון במהרה ולהצלחה בכל העניינים, בעבור שנרתם בכל מאוודו לתמיכת הכולל נתיבות מהרי"ץ. זהו חידוש. ב"ה. אף שהוא עדיין בחור, אוריאל רצאבי הי"ו, שיעלה ויצליח. זאת זכות גדולה. עץ חיים היא למחזיקים בה, ותומכיה מאושר.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, וישלח ברכה רוחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

המשך בעניין החידוש המיוחד שכתב בספר כנפי יונה כת"י, בעניין ברכת 'שבת שלום', כי היתה מחלוקת בין הימים וכו' ועשה הקב"ה שלום ביניהם. פירושים נוספים לגבי ביאור הפסוק ויכל אלהים ביום השביעי, והמלים 'חמדת ימים אותו קראת'.

הבאנו בס"ד בשיעור הקודם [דף 13], בשם הספר כנפי יונה כת"י בזה"ל, בשבת אומרים שבת שלום. אלא כיון שביקש הקב"ה לעשות את השבת, מיד עמדו הימים במחלוקת, וכל אחד אומר בי יפרא שבת. מה עשה הקב"ה. לקח מכל יום שתי שעות, ועשה את השבת. לפי שבתחילה היתה היום, י"ד שעות.

היום היה ארבע עשרה שעות, והלילה היה י"ד שעות. ביחד היה צריך להיות כ"ח שעות. שתי שעות ביום היה שבת, וכן שתי שעות בלילה. והיתה מחלוקת בין הימים, כי כל אחד רצה שהשבת תהיה בו.

וכבר הסברנו בס"ד, כי הם ידעו את המעלות של שבת, איזו קדושה ואיזו ברכה יש בו, דברים גבוהים.

על כן לא היתה הסכמה ביניהם. ועשה הקב"ה שלום ביניהם, לקח מכל יום ארבע שעות, שתיים מהיום ושתיים מהלילה, וביחד ברא את השבת. ולכן אומרים, שבת שלום.

החידוש הזה, כפי שהוא כותב בסגנון הזה, שהיתה מחלוקת בין הימים וכו' ובשביל זה אנחנו אומרים 'שבת שלום', כי היסוד של-שבת הוא שלום, דבר זה מובא רק בספר הזה, כנפי יונה כת"י.

בספרים אחרים, מובא אמנם שורש הדבר של כ"ח שעות, אבל לגבי עניין המחלוקת והשלום, לא מצאנו זאת בשום ספר מודפס. כאשר הבאנו [בשיעור הקודם] את הספר גבול בנימין, ואת הספר חמודי דניאל וכו'.

כך גם מפרשים – כמובא בסידור אוצר התפילות [ח"א דף 695-696] – את המלים [שבתפילת שחרית שבת], 'חמדת ימים אותו קראת'. מסבירים שם לפי הנז"ל, כי 'כל הימים חמדו אותו'. לא שהיתה מחלוקת, אלא שהם רצו זאת. או שהם ביקשו, שיהיה מלך עליהם. כתוב בסגנון כזה. אף אחד לא דיבר בסגנון, שהיתה מחלוקת ביניהם.

בפירוש 'עץ יוסף' שבאוצר התפילות [שם], כתב בזה הלשון, 'חמדת ימים אותו קראת' – היכן הקב"ה קרא לשבת 'חמדת ימים'? – שנאמר ויכל אלהים ביום השביעי [בראשית ב', ב'], ומתרגמינן בירושלמי, וחמדי ה'.

זהו דבר חידוש. לפי התרגום ירושלמי, מ"ש ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה, הדבר אינו כפשוטו – כפי שתרגם אונקלוס ושיציי, וכן מפרשים נוספים – דהיינו שהוא גמר, ויכל' היינו כילה. אלא הוא אומר, כי ויכל' היינו, מלשון חימוד. ודומה לו, ויתכל [נפש] דוד [שמואל ב' י"ג, ל"ט], נכספה וגם כלתה [תהלים פ"ד, ג']. כך הוא מביא, בשם אבודרהם.

ויכל אלהים פירשו, שהקב"ה חמד את היום הזה. ועל פי זה קבעו אנשי כנה"ג בנוסח התפילה שלנו 'חמדת ימים אותו קראת', מה שנאמר בתורה ויכל אלהים.

שאלה מהקהל: ומה זה ויכול?

תשובת מרן שליט"א: ככל הנראה, את זאת, גם התרגום הירושלמי הזה לא מתרגם כנז"ל. רק את הפסוק הזה, ויכל'. לגבי ויכולו, לכאורה בודאי

שערי יצחק – השיעור השבועי

והוא מוסיף שם, ואולי מקור דבריהם מהמבואר במדבר רבה לעיל אות י"א, אין ויכלו אלא לשון תאוה ע"ש.

הסיבה שהירושלמי פירש כך, זהו בכדי לענות על השאלה המפורסמת, כי לפי הפשטות, אם ה' גמר את ביום השביעי, א"כ הוא עשה מלאכה ביום השביעי.

יש תשובות אחרות, כגון שהמדובר לגבי המנוחה, 'באה שבת באה מנוחה'. או שכלפי הקב"ה, זה אינו כפי שאצל בני האדם, שכביכול כילה מלאכתו ביום השביעי, אלא הקב"ה יודע עתיו ורגעיו, וצמצם את הזמן, והדבר לא היה ביום השביעי לאמיתו שלדבר. אם אנחנו היינו מסתכלים על כך מן הצד, היינו חושבים שכן, אבל הקב"ה מצמצם את הזמן ולא נכנס. ישנן תשובות לשאלה דלעיל. אבל הירושלמי מתרץ, בסגנון אחר.

והוא מביא בהמשך, וראיתי לידידי הגאון הרב ר' חיים העליר שליט"א בקונטרס על התרגום ירושלמי עה"ת, שכיוון מעצמו לדברי הרקנטי והאברבנאל.

הרקנטי כותב במפורש בזה"ל, מלת 'ויכל', תרגם בתרגום ירושלמי וחמיד, מלשון נכספה וגם כלתה נפשי, שלא להורות שביום השביעי נעשה בו דבר. הוא בא לאפוקי מכך, כי הדבר אינו כפישוטו.

ובסוף הוא – בעל תורה שלמה – כותב, גם הרשב"א והרדב"ז הביאו זאת.

זהו פירוש נפלא. פירוש אחד.

ובזה גם מובנת הדק היטב כוונת המלים, 'אותו קראת', כי אכן זהו הקב"ה. שהרי כתב כך בתורה.

לאחר מכן, הוא – בספר עץ יוסף [שם] – הביא פירוש אחר בזה"ל, או הכוונה, משום שכל שפעת ימי החול וברכתם, מושפע ובא מברכת יום השבת. כי הוא מבוע הברכות וכו'.

זהו פירוש אחר. כי השפע לכל ימות החול, בא מיום השבת.

וזהו חמדת ימים אותו קראת, כלומר כל הימים חומדים ומשתוקקים אליו, כי ממנו יבורכו. וזהו ויברך אלהים את יום השביעי וגו', כלומר חלק לו מקור הברכה ומעייין השפע, אשר ממנו יינקו ששת הימים. ועל כן החוב עלינו ב"י שיהיה יום השבת כלול בכל הטוב לשמים, ביראת ה' כל היום, ולענגו

שהדבר חוזר, ש'נשלמו'. אמנם עייין לקמן [ד"ה והוא] בשם במדב"ר.

למעשה, את העניין דלעיל, כתבו עוד רבים מן הראשונים. לא רק האבודרהם.

בספר תורה שלמה [בראשית דף קפ"ו, אות כ"ו] אסף אותם – הספר הזה יצ"ל לפני כמאה שנה, בשנת התרפ"ט, א"כ בודאי עד היום נדפסו ספרים נוספים וכו' ואפשר יהיה למצוא עוד מפרשים האומרים כך – וז"ל, לפנינו בתרגום ירושלמי ליתא. ידוע כי ישנן הרבה נוסחאות בתרגומים. הראשונים הביאו כך, אבל לפנינו לא כתוב זאת בתרגום ירושלמי.

רק הרבה ראשונים בספריהם, הביאו זאת בשם התרגום ירושלמי.

א' בספר האורה לרש"י ח"ב סי' ס"ג חמדת ימים אותו קראת. היכן נקרא שבת חמדה, שנאמר ויכל א' ביום השביעי, בתרגום ירושלמי וחמיד ה' ביום שביעאה.

ב' במחזור ויטרי סי' ק"ג, לאחר שהביא לשון הנ"ל סיים דאין ויכל אלא לשון חימוד, וכן הוא אומר נכספה וגם כלתה נפשי.

ג' בארחות חיים להרא"ה – זהו רבי' אהרן הלוי – בתפילות שבת.

ד' אבודרהם הל' שבת.

ה' המנהיג הל' שבת סי' נ"ו.

ו' תולדות יצחק עה"ת – למהר"ר יצחק קארו – פ' בראשית.

ז' בספר הקנה ד"ק נ"ט (ושמה בתוה"ד כותב, ותרגום ירושלמי הוא יונתן בן עוזיאל, ואכמ"ל).

ח' בעל הטורים.

ט' ברקנטי פ' בראשית כתב, בתרגום ירושלמי וחמיד, שלא להורות שביום השביעי נעשה דבר.

י' האברבנאל כאן. וגם הוא מעיר כמו הרקנטי. ובס' הפרדס לרש"י כתב פירוש זה סתם, לא בשם תרגום ירושלמי, וכ"ה בסדור רש"י סי' תע"ז, אך נראה שנשמט איזה תיבות, וכמ"ש גס' האורה ומחזור ויטרי מדויק. וכלשון הפרדס הביא גם בשבלי הלקט סי' ע"ו, ובתניא רבתי סי' ט"ו. וכן בספר צרור המור.

באכילה ושתייה, ועיי"כ יושפע בהם ברכת ה' בכל ימי החול (אהל יעקב).

טעם ל'שבת ההתחלה' שעושים לחתן לפני נישואיו.

כידוע, לכן עושים שבת חתן, שבת-החתונה, וישנם העושים גם שבת לפני כן.

כתבנו על כך בס"ד בשלחן ערוך המקוצר [סימן ר"ו סעיף ט"ו] לגבי 'שבת ההתחלה' בזה"ל, נהגו לפתוח בשמחת החתונה, החל משבת שלפני החופה, והיא נקראת שבת-ההתחלה וכו'.

אבותינו נע"ג היו קוראים לזה, בלשון ערב, 'שבת אֶלְבָּדָע'. כי בכך פותחים, מתחילים, את החתונה.

ובעיני יצחק שם [הערה ק"ה] הבאתי בס"ד כך, הטעם לשמחת שבת זו, מובא שם בנטעי גבריאל פרק ג' סעיף י"א בשם אמרי פינחס, על פי מה שאמרו בזהר הקדוש [פרשת נח דף ע"ה ע"ב, ופרשת יתרו דף ח"פ ע"א] דכל ברכאן דלעילא ותתא, ביומא שביעאה תליין. על כן מעוררים שמחה והשפעה לסימן ומזל טוב, שיהא בשעה טובה ומוצלחת. ושבת זו, כוללת כל החתונה, ולפי מה שהיא השבת כן יהיה אחר-כך יעו"ש.

וכעין זה הביא מהרי"ק בעץ חיים חלק א' דף קל"ח ע"א, טעם שתיקנו לעלות שבעה גברי בשבת, שאם נאנס ולא שמע ברכו בימות החול, ישמע כעת מן המברכים, לפי שהשבת כוללת כל הששה ימים יעו"ש.

נמצא כי השבת כוללת, גם את הימים שאחרי כן, וגם שלפני כן.

*

מלבד הפירוש השני שהביא העץ יוסף, וכדלעיל, הוא מביא לאחר מכן פירוש שלישי, וזה לשונו, או הכוונה, משום [ש]מתחילת בריאתו של-עולם, היו ראויים הימים להיות מכ"ח שעות לכל יום. ולהיות שהיו ששת ימים שוים, ולא היה להם מושל וקצין, על כן ביקשו מהקב"ה שיתן להם מלך גדול על כולם. אמר להם, רצונכם שאתן לכם יום אחד שיהיה לכם מלך? צריך שתגדלוהו משלכם, ותתנו לו ד' שעות מכל יום, ובזה יהיה לו שליטה עליכם וכו'.

אלו דברי הגבול בנימין, שהבאנו בס"ד בשיעור הקודם.

וב'בעיון תפילה' [שם] הביא פירוש נוסף, פירוש רביעי, בזה"ל, מה שקראת את השביעי לשבוע

בשם 'יום השבת', הרי קראת אותו חמדת ימים, לפי שכל ימי השבוע חומדים ליום מנוחה, לשבות בו ולנוח בו מעמל ששת ימי המעשה.

זהו קצת פירוש אחר.

ברם, הפירושים הללו נראים לי דחוקים, להסביר כך את המלים 'אותו קראת'. רק הפירוש הראשון, מתאים במדויק. כי הקב"ה כתב בתורה זיכל, לשון חימוד. לפי פירוש התרגום, שזהו דרך מדרש, אבל עכ"פ זה הקב"ה. אולם לפי דבריהם, מה הפירוש 'אותו קראת'? איפה הוא קרא לו? מה שהם חמדו, בסדר. אבל לא שהקב"ה קרא אותו.

אולי אפשר לומר, כי לגבי המלה 'קראת', אין חובה לפרש כי הכוונה לקריאה ממש, כי לפעמים זהו לשון אסיפה וקיבוץ. כגון [במדבר א', ט"ז] קראי העדה. וכן [שמואל א' ט', י"ג] אחרי כן יאכלו הקראים. וכן [ישעיהו ד', ה'] על כל מכוון הר ציון ועל מקראה. כל אלה שהתקבצו אליה. אם כן, לפי דבריהם, המלה 'קראת' תתפרש במובן אסיפה וקיבוץ, כי נכלל בשבת כל השפע, וכן מפני שהקב"ה קיבץ מכל יום ארבע שעות, ומכל הימים ביחד הוא יצר דבר אחד, שבת. הדבר יכול להיות. ישנם עוד פירושים לחמדת ימים אותו קראת, כגון המובא בב"י סימן רפ"א בשם שבלי הלקט.

שאלה מהקהל: אולי 'קראת' כאן, אין פירושו מלשון קריאה, אלא מלשון זימון, כדאשכחן בכמה דוכתי, דהיינו זימנת אותו להיות חמדת ימים. ושהשבת היא חמדת ימים, אין צורך למקור, וכמו שהוא לפירושים נוספים.

תשובת מרן שליט"א: יתכן. ובדברי חפץ גליון ה' [דף קפ"ז קפ"ח] הבאנו בס"ד הוכחות לסתור דברי חכמים בעיניהם, חדשים מקרוב באו, שתיקנו – דהיינו קלקלו – לגרוס 'אות' קראת, במקום אותו.

*

ידידנו היקר והנכבד – מנכ"ל ת"ת עטרת חיים בעיר אלעד ת"ו וישיבת איתן התורה – הרה"ג אליהו נהרי הי"ו המשיך זאת, וכתב אלי בזה"ל, לקיי ערש"ק לסדר וישלח ה'תשפ"ה ב'של"ו.

לכבוד מרן הגאון הגדול משקה ומרוזה עדרים צמאים, ומשפיע קדושה לכל המסתופפים בצלו, מורינו ורבינו רבי יצחק רצאבי שליט"א.

שלמא דמרן יסגי לעלמין.

מזמורים רבים אחרים. ואם מטעם שמסודר באילפא ביתא, יש עוד מזמורים אחרים שמסודרים כך [אלא א"כ נאמר שגם עוסק בשבת הבריאה, וגם מסודר באלפא ביתא].

ועוד יש לעיין מדוע תיקנו לאמרו במנחה ולא בשחרית או בערבית. ואם זה מטעם שדחו כל המזמורים של סדר היום למנחה וכמו שמובא בעין חיים משם הכלבו דף קמ"ד ע"ב, היה לאמרו לפני מזמור לדוד אליך, ומדוע תיקנוהו אחר המנחה.

עוד יש להבין בפסוק 'כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים', מדוע נקט 'כח'. אי משום גבורה, היה יכול לומר 'גבורת מעשיו' [אלא א"כ נתרץ בדוחק שחיפש להתחיל באות כ"ף ולכן אמר כח]. ובכלל למה ליה למימר כח, יאמר 'מעשיו הגיד לעמו'.

ועוד, למה אמר 'הגיד' לעמו, ולא אמר 'עשה' לעמו.

גם למה נקט לשון הגדה שהיא לשון קשה, ולא אמר 'אמר' שהיא לשון רכה כמובא במדרש על פס' (שמות יט, ג) 'כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל'.

ועוד מאי שנא שהגיד לעמו ולא לשאר העמים, הרי כל העמים ראו נפלאותיו אשר עשה.

ועוד כיצד בזכות זה שכח מעשיו הגיד לעמו יזכו לתת להם נחלת גוים.

ובס"ד נראה לבאר ע"פ המדרש [שהרב הזכיר בשיעור] וכו'. נמצא כ"ח מעשיו העשרים ושמונה שעות שעשה ושינה ועשה מהן שבת, הגיד בלשון קשה שאם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי. שללא השבת, אין קיום לעולם, וזהו הגיד שהעם היהודי חייב לשמור שבת, ודוקא לעמו ולא לשאר העמים, שגוי ששמר שבת חייב מיתה כמובא בגמרא (סנהדרין נח:). ואמרו במדרש שאם ישראל משמרין שבת אחת (וי"א שתי שבתות ואכמ"ל) מיד נגאלין, וכשיגאלו ישראל ישלטו בכל העולם, וזהו לתת להם נחלת גוים.

ומזה בין נבין מדוע תיקנו לומר מזמור זה בשבת ולמה לאחר תפילת מנחה סמוך לסיום השבת כי צריך לשמר את השבת עד תומה.

מינאי צעיר התלמידים לדעה ולימים הצב"י אליהו נהרי יצ"ו.

נהניתי לשמוע את שיעורו האחרון של הרב שליט"א [וכל מוצא פי הרב, מרגליות מזקוקות וצירופות] אשר נותן כח לכל השבוע ויותר. והאיר"ה אבואה.

א. לחיבת הקודש אזכיר את שמרן שליט"א בעצמו כבר העלה באחד משיעוריו את רבינו בחיי על פרשת שופטים (יח, יא) שבשבת שולט מזל שבתאי, שאינו טוב וכו'.

אולי זהו הסבר נוסף, למה אומרים 'שבת שלום'. כי בשב"ק, שולט המזל שבתאי [עיין בהרחבה בשיעור מוצש"ק מטות ואתחנן התשע"ו, ומוצש"ק מקץ ה'תשע"ז] – אנחנו גורסים שבתאי – והמזל הזה עושה שחור.

וזה הטעם שהפייטן שורר, אויבי אבלים בו וכו', אך לי יום שמחות הוא וכו', אם אשמרה שבת וכו'. וכמובא בנעימות שיר, לבנו של מרן הרה"ג משה שליט"א. לפי זה אפשר, דהוא עוד טעם למה אנו אומרים 'שבת שלום'.

כנראה כוונתו, כי הרי לאבל לא אומרים שלום, וההיפך מאבלים זאת שמחה, לכן אומרים שבת שלום, לומר כי אצלינו לא אבלים.

ובהמשך הוא כותב, ב. מרן שליט"א העלה את המדרש שלקח הקב"ה ד' שעות מכל יום ועשאו שבת וכו'. אמרתי בליבי לא אמנע טוב, ואשלח לרב שליט"א את שכתבתי בקצרה מימים ימימה לבאר על פי מדרש זה.

[מרן שליט"א פונה לרב נהרי:] קצת לא הבנתי, למה קראת לזה 'מדרש', כי זהו אינו מדרש חז"ל.

תגובת הרב נהרי: כי מי שאמר זאת, הוא לא המציא את זה.

תשובת מרן שליט"א: נכון. בעבר מיישהו אמר לי, כי הדבר כתוב בבראשית רבה. אבל לא מצאנו את המדרש הזה בבראשית רבה, ולא בכל הספרים. מקור הדבר, אינו ידוע לנו. זהו משהו נדיר מאד. כל הת"ח שדיברתי איתם, אף אחד לא ידע את החידוש הזה.

לפי זה, הרב אליהו נהרי מסביר כדלקמן, במנחת שבת אומרים לאחר תפילת מנחה מזמור הללויה אודה ה' וגו' והוא מתהילים קי"א. ויש לעיין: מה מיוחד מזמור זה לשבת שאומרים אותו בשבת. ואם מטעם שמשבח ומהלל את ה' על הבריאה, יש

וראיתי שם, הפלא ופלא. כל החידושים שהיה בפסקי מהרי"ן, הוא בעצמו רשם אותם. וכל דבר שהוא לא ידע, הוא עשה ציון למזכרת. הוא היה לומד בספר, וכאשר היה איזה דבר שלא היה ידוע לו, דבר שאיננו מפורסם, הוא סימן זאת. תראו כמה הם היו מחבבים את התורה, לרשום כי בדף פלוני כתוב כך וכך. וגם רואים את הבקיות שלו, כי הוא ידע לקלוט את החידושים, מה שלא הכיר מספרים אחרים. תנצב"ה.

החידוש דלעיל הובא ונתפרסם ע"י מרן שליט"א בדברים שנשא לרגל הכתרת הראש"צ הרב הגאון דוד יוסף שליט"א, חכמת דוד המלך בברחו מפני שאול, ביאור מה שאחז"ל אמר הקב"ה לדוד אתה שפכת דמים רבים וכו', ובשבח הראש"צ בעל הלכה ברורה אשר מחזק את התימנים ועדות ישראל בשמירת מסורת ומנהגי אבותיהם.

לגבי החידוש דלעיל, ישנה זכות למנוח, כי כעת החידוש הזה נתפרסם בכל העולם, כי אמרנו אותו השבוע בליל חמישי בהכתרה של ידידנו – הרב הגאון הראש"צ הרב דוד יוסף שליט"א, דיברנו על כך בבית הכנסת הגדול בירושלם עיקרית, הסברנו את העניין, אחרי שברכנו אותו שיתקיים בו מקרא שכתוב [שמואל א' י"ח, י"ד] וַיְהִי דָּוִד לְכָל דֶּרֶךְ מְשָׁפִיל וַיֵּץ עֵמֹם. אמרנו כי מסתמא יש לו ניצוץ, מדוד המלך ע"ה. אדם הקרוי על שמו, בטח ישנו איזה חיבור.

לדוד המלך, היו הרבה מעלות. איננו מגיעים לקרסולי רגליו, אבל אחד מן הדברים שנאמרו עליו היו ויהי דוד לכל דרכיו משכיל. משכיל היינו – חוץ מן הפשטות, שזהו השכל, הרי דוד המלך היה פיקח עצום וגדול – ישנו בכך גם את העניין של רוח הקודש. המלבי"ם אומר [בתהלים], כי 'משכיל' היינו, ששרתה עליו רוח הקודש. ולענייננו, זאת סייעתא דשמיא שמקבל תלמיד חכם, פוסק הלכות, לזכות ולזכות את הרבים.

דוד המלך, היה פיקח עצום. וישנה ראייה לכך. ראשית, שאול המלך 'קלט' את הדבר, כפי שהוא אמר עליו, עָרוֹם יָעָרָם הוּא [שמואל א' כ"ג, כ"ב]. הרי דוד המלך ברח מפני שאול, התחבא במערות וכו', הוא היה בסכנות גדולות. לאותה מערה שנכנס דוד המלך, נכנס לשם שאול אחרי כן בכדי להסיק את רגליו. למה שאול לא חשב, לחפש את דוד במערה הזאת? הרי שאול נכנס לבדו, ואנשיו של

הוא אומר חידוש יפה, כי כ"ח מעשיו הגיד לעמו, רומז אל כ"ח השעות הללו. זהו חוץ ממה שמהרי"ן מסביר סיבה אחרת, למה אומרים את המזמור אודה י"י בכל לבב וגו' במנחת שבת, כי בזמן בית המקדש, הרי שוררו הלויים את שירת האזינו לפי הסימן הזי"ו ל"ך, בכל שבת פסקא. ואם לא ידעו היכן הפסיקו, אמרו את המזמור אודה י"י בכל לבב וגו'. כך מהרי"ן מביא בעץ חיים, וכן בשו"ת פעולת צדיק בשם הרמ"ע מפאנו, אשר הוא זה שייסד זאת. אבל כפי שאומרים, 'שבעים פנים לתורה'. הדבר נחמד מאד.

שאלה מהקהל: היכן כתב מהרי"ן זאת, חיפשתי בעץ חיים ולא מצאתי.

תשובת מרן שליט"א: כי זה רק במהדורא בתרא שם. וכתב זאת ג"כ בשו"ת פעולת צדיק.

*

ברצוני להוסיף ולהגיד לכם, כי מקור הפירוש הזה, כפי הסגנון הזה – שהיתה מחלוקת בין הימים, ואח"כ עשה הקב"ה שלום ביניהם – הדבר נתן טוב טעם ודעת לעניין הזה, כי האנשים כיום מבינים הדק היטב, מדוע אומרים 'שבת שלום', ומהו פירוש המלים הללו.

כפי שאמרתי בשיעור הקודם, זהו מ"ש הר"ר שלום ב"ר נתן בכתב ידו, שהוא הדוד של רבנית שלי. אני לא היכרתי אותו, הוא היה אדם מאד צנוע, אבל היא סיפרה לי כי במשפחתם, כל שאלה שלא ידעו, היו שואלים אותו. קראו לו, מארי סאלם.

נמצא כי זהו פלא עצום. סאלם פירשו שלום, וכעת החידוש הזה נתפרסם בכל העולם, תנצב"ה. זהו דבר מפליא. שהרי את השם סאלם, מתרגמים שלום, למרות שהדבר אינו מדויק, כי זה לא שלום אלא שלם. סאלם זה שלם, וסָלָאם זה שלום. אבל ככה מקובל. גם כמהר"ר שלום שבזי זיע"א, כתב על עצמו בשירו 'אני שלום', למרות שקראו לו סאלם. חיברו ביניהם, וכנראה השלום והשלימות הולך ביחד, או משהו דומה.

דרך אגב, נוכחתי לראות משהו מפליא. כאשר הוצאנו לאור את הספר פסקי מהרי"ן חלק ראשון, לאחר כמה זמן, חמי זצ"ל הביא לי את הספר הזה, והראה לי כי אחיו הנז"ל כתב בספר בדף הראשון הערות, אולי עשר-חמש עשרה שורות. הסתכלתי

שערי יצחק – השיעור השבועי

הרי שמצד אחד, דוד המלך איש מלחמות. ומצד שני, ואֲנֹכִי הָיִים דָּךְ וּמִשׁוֹחַ מֶלֶךְ [שמואל ב' ג', ל"ט]. שאול המלך רודף אותו, ודוד מסכן את עצמו, בשום אופן לא להרוג את שאול. וכן לגבי אבנר בן נר, כמה הצטער שיואב בן צרויה הרג אותו. וכן לעניין בנו אבשלום, כמ"ש [שם י"ח, ה'] לֹאֲטִי לִי לַעֲרֹךְ לְאַבְשָׁלוֹם. רואים כביכול סתירה. מצד אחד, איש גיבור חיל. ומצד שני, אהבה ואחוה שלום ורעות.

ברם, אלו אינן סתירות של־ממש. כי כאשר עושים רצון ה', אז הניגודים אינם ניגודים. ההפכים האלה, האחד מן השני, הן מפני שישנה לו מטרה וסיבה. הוא לא עושה זאת בגלל טבעו, או בגלל מדותיו. היכן שהוא מבין שצריכים להילחם, הוא נלחם. והיכן שהוא מבין שצריכים להיות איש שלום, אז הוא איש שלום יותר מן האחרים, ואפי' מסכן את עצמו בסכנת נפשות גמורה, כדי לא לפגוע בשאול המלך, משיח ה'. פלא עצום.

דבר זה מתאים פֶּכַל, להרב הגאון דוד יוסף שליט"א. בפרט שהוא מכריז בריש גלי, מחזק ומחזיק, שהתימנים יחזיקו את המסורת והמנהגים שלהם, וכפי שאמר גם במעמד הכתרתו שם. אשריו ואשרי חלקו, וירבו כמותו בישראל.

האסמכתא שהביא רבי זכריה הרופא מן הפסוק זִכְרוּ כִּיִּן לַבְנוֹן, לגבי מ"ש הרמב"ם כי אין לקדש ביין שאסור לניסוך ע"ג המזבח. ותמיהות בעניין סיפור על בחור ישיבה תימני שהתארח אצל הגר"א קוטלר זצ"ל בליל הסדר, וכשרצה לנהוג בעניין מסוים כדעת הרמב"ם, סירב הגר"א לכוך, ונימק זאת בכך כי ישנו שולחן ערוך אחד...

הבאנו בשיעור את דברי כמהר"ר זכריה הרופא, אשר הביא אסמכתא לדברי הרמב"ם, כי אין עושין קידוש אלא מיין המתנסך ע"ג המזבח, מתרגום הפסוק זִכְרוּ כִּיִּן לַבְנוֹן – 'על חמר עתיק דמתנסך בבי מקדשא'. הרי זכרו כִּיִּן לַבְנוֹן, זה כמו גזירה שוה עם זכור את יום השבת. זה יין.

דרך אגב, מכאן גם ראייה, שצריכים להגיד בקידוש, 'בורא פרי הגפן', כי כתוב [שם] 'יפרחו כגפן'.

שאלה מהקהל: הלא הכל מודים לכך, וכמו שהוא בפסוקים נוספים. ולכן הגורסים הגפן, נדחקו לתת טעמים מדוע הם גורסים היפך הכללים.

דוד אומרים לו כי ישנה כעת הזדמנות להרוג את שאול, הרי הוא נמצא לבדו, וה' אמר 'הבא להרגך השכם להרגו'. למה שאול המלך נכנס למערה?

זאת חכמה עצומה, של דוד המלך. הרי במדבר יהודה, ישנן הרבה מערות, אבל הוא – דוד המלך – נכנס והתחבא דוקא במערה אשר על יד אֵם הדרך, כי ידע ששאול לא יעלה בדעתו ששם הוא מתחבא, כי זהו המקום הכי גלוי. ודוקא שם, דוד המלך התחבא. זאת היתה החכמה שלו, להתחבא שם, כי הוא הבין ששאול לא יחשוב ששם הוא מתחבא. הוא יחשוב, שדוד המלך מתחבא באיזה חור נידח, במקום נסתר, ולא במקום שהכי קל למצוא.

זי"י עמו, שהלכה כמותו בכל מקום. דוד המלך זכה. הדבר אינו מצוי, אפילו לגבי בית הלל, ישנם ששה דברים שההלכה אינה כמותם. כתוב במדרש, כי מי ששכח איזו הלכה, כשהיה רואה את דוד המלך היה נזכר בה.

בזמן האחרון יצא לי לעיין ולהביא את מה שכתב הרב הגאון דוד יוסף שליט"א בספרו הלכה ברורה, בכמה עניינים, אחד מהם הוא בעניין ההבדלה לנשים, כמו שהבאנו בשיעור חיי שרה ותולדות. איזה היקף עצום, של כל הספרים, לברר את כל השיטות ולסדרם, ולהגיע למסקנא להלכה וכו', זהו דבר מיוחד.

אבל מה שהדגשתי אז במיוחד, אם בהשוואתו לדוד המלך, אחד מן הפרטים המיוחדים אצל דוד המלך, כי רואים אצלו ניגוד. מצד אחד, דוד המלך היה איש מלחמות. עד כדי כך, שכתוב שהקב"ה אמר לו, דָּם לְרֵב שְׂפָכֶתָ, וּמִלַּחְמוֹת גְּדֹלוֹת עָשִׂיתָ. לֹא תִבְנֶה בֵּית לְשִׁמִּי, כִּי דָמִים רַבִּים שְׂפָכֶתָ אֶרְצָה לְפָנַי [דברי הימים א' כ"ב, ח']. הפשטנים מבינים בזה כפישוטו, כי לא ראוי שבית המקדש יבנה ע"י אדם אשר שפך דם. על דרך שנאמר לגבי המזבח, לֹא תִנִּיף עֲלֵיהֶם בַּיָּזָל [דברים כ"ז, ה'].

אולם בילקוט שמעוני כתוב, כי הכוונה אחרת לגמרי. הדמים ששפכת לפני, הם 'כדם צבי ואיל', או ישנו מד"א אחר האומר 'כמו דם קרבנות'. לִפְנֵי הַיִּינוּ, כמו שמקריבים קרבן לפני ה'. דוד המלך פחד, מכך שהקב"ה אמר לו שהוא לא יבנה, כי הוא לא ראוי. אבל הוא אומר, לא בגלל זה. הסיבה שאם אתה תבנה, הבית הזה לא ייחרב. לכן רק שלמה בנך, הוא שיבנה את הבית. ואכמ"ל.

תשובת מרן שליט"א: נכון, אלא שקיצרתי קצת. בכל אופן, מכאן דחייה לדבריהם, שבפסוק זה עצמו הגימ"ל בקמץ.

ידידנו הרב נתנאל קרני הי"ו, הביא לי סיפור על הרה"ג אהרן קוטלר ז"ל. כתבו את תולדותיו, בספר אש התורה, והביאו שם [מדף שע"א] מעשה שהיה כדלקמן.

אחד האורחים שהסבו אז לשולחן ה'סדר' בשיבה – אצל הרב קוטלר, בארצות הברית – היה בחור מארץ ישראל, מיוצאי גלות תימן, שבא ללמוד פרק-זמן בליקווד. רבינו קירבו והתייחס אליו בחביבות רבה. במהלך הסעודה, אף כיבד אותו להשמיע שיר מן השירים הנהוגים בקרב בני עדתו. פצח הצעיר וסלסל בנעימה ובמבטא תימניים, את שירו של רבי שלום שבזי זלה"ה, 'אהבת הדסה על לבבי נקשרה, ואני בתוך גולה פעמי צוללים. לו יש רשות לי אעלה אתחברה, תוך שערי ציון אשר הם נכללים'.

כשסיים לשיר, ביקש רבינו בפנים מחייכות, שהתלמיד יבהיר לכל המסובים את המלים והתוכן של-שיר. ולבסוף החמיא לו: "יפה השיר, יפה שָׂרָת...".

בודאי שצריכים להסביר את השיר הזה, כי רבים אינם מבינים. 'אהבת הדסה' היינו השכינה, הנקראת הדסה. זהו כינוי לשכינה. הדבר מבואר בזה"ק ובתיקונים, כי שלושה הדסים, הם שלושת אבותינו הקדושים חג"ת, ומצידם נקראת מדת המלכות, דהיינו השכינה, הדסה. פירוש הדס ה"א. וכמ"ש הרמ"ק בפרדס שער ערכי הכינויים. אסתר המלכה, נרמז הדבר בפסוק [אסתר ה', א'] וְתִלְבַּשׁ אֶסְתֵּר מְלָכוּת. השירים של מהר"ש שבזי זיע"א, הם דברים גבוהים.

כעת תשמעו דבר מעניין.

אולם מאוחר יותר, כשהבחין באמצע עריכת ה'סדר', שהבחור התימני רוצה מדעתו לנהוג בעניין מסויים כשיטת הרמב"ם – חבל שלא כתוב פה, באיזה עניין בדיוק? – התרעם על מעשהו, וזרק לעברו קוביית סוכר (כדרכו תמיד בכל פעם שהרגיש כי ראוי לו להקפיד על מישוהו) וקרא בריתחא: "יש רק שו"ע אחד בישראל, והנו מחולק לשניים. פסקי המחבר לספרדים, ופסקי הרמ"א

לאשכנזים. אך לא יותר מזה. אין אדם רשאי לנהוג כרמב"ם או כפוסק אחר, מלבד השולחן ערוך. הלא ידוע שה'פרי חדש' רצה לחדש שו"ע משלו, ולא הניחוהו משמים. גם הגר"א רצה לחבר שו"ע משלו, ולא הרשוהו. ואתה יש את נפשך לנהוג כרמב"ם?

ותוך כדי דיבור הוסיף: "אם לשיטת הרמב"ם תיזיל, לא תוכל הערב לקיים אצלנו המצוה של ד' כוסות... שכן הרמב"ם סבור, שצריכים לכוס של מצוה דוקא י"ן הראוי לנסכו על גבי המזבח, ואין לנו פה בנמצא י"ן כזה...".

מה נפשך, אינך יכול לעשות כעת כמו הרמב"ם. הדבר אינו מציאותי.

הסיפור הזה, תמוה ומוזר מאד. אני מתפלא. הנני מניח, כי לא דייקן, אלה שהביאו את הסיפור הזה. וכי מי אינו יודע? מה הדבר קשור, שישנו שולחן ערוך אחד? גם אנחנו [התימנים], קיבלנו הוראות מרן. מה שאנחנו לא עושים כדעת מרן, הוא רק בדברים שישנו לנו מנהג כפי שיטות אחרות. כפי שאצל הספרדים עצמם, ישנם דברים שהם לא נוהגים כדעת מרן, כיון שזהו מנהג מלפני מרן.

יתירה מכך. כבר הבאתי בעבר [בשיעור מוצש"ק בהעלותך התש"ע], שמישהו בדק ומצא, כי בשולחן ערוך אורח חיים, ישנם יותר מאלף דברים שהספרדים עושים שלא כדעת מרן. ומתוכם ישנם דברים, שדוקא התימנים עושים כדעת מרן, והספרדים אינם עושים כדעת מרן. אם כן, מה הדבר קשור?

הרי אפילו בעניין של טענת 'מאיס עלי', ישנם בדורותינו הרבה רבנים – גם אשכנזים, וגם ספרדים, כגון הרב פראנק, כפי שראיתי כעת ביביע אומר חלק י"א, שהוא אמר כי לתימנים צריכים לפסוק כדעת הרמב"ם, לכופ את הבעל לתת גט. האמת היא שזאת טעות, הדבר אינו נכון, כי רוב חכמי תימן לא פסקו ב'מאיס עלי' כדעת הרמב"ם, רק במקום עיגון וכו'. לא ניכנס כעת אל הנושא החמור הזה [עיין בשיעור מוצש"ק בהר התשע"ח, ובמאמר בקובץ בחוברת פעמי יעקב (לנדא) גליון נ"ו, אב ה'תשס"ד, עמ' פ"ג]. עכ"פ היתה להם תפיסה כזאת. אבל אף אחד לא חשב, שאי אפשר שינהגו התימנים כדעת הרמב"ם, ואף אחד לא ראה בזה דבר מופקע. הם אמנם לא ידעו במדויק, את ההגדרה המדויקת,

שערי יצחק – השיעור השבועי

מכל הסיפור הזה, ישנו רק דבר אחד טוב. ללמוד שיטה, איך להעיר הערות. לזרוק קוביית סוכר... אם הינך מעיר הערה, תאמר אותה בצורה יפה. זהו דבר טוב, שנלמד מכאן.

הגמרא במסכת שבת [דף ל"ד ע"א] אומרת, לגבי 'עשרתן ערבתן הדליקו את הנר', צריך למימרינהו בניחותא, כי היכי דליקבלינהו מיניה. אם אתה רוצה להגיד הערה, ושהיא תתקבל, תגיד אותה בניחותא. לא 'לדקור'. תמתיק את הגלולה בסוכר. זהו דבר טוב, ומסרהשכל.

המשך בעניין השאלה, עד מתי צריכים הציבור להמתין בסוף הזמירות, לפני ישתבח, כאשר עדיין אין להם מניין. וביאור מחלוקת הלבושי שרד והמחצית השקל בדעת המגן אברהם.

דיברנו בס"ד לגבי השאלה, כמה צריכים להמתין למניין, לפני ישתבח. ואעיקרא מתי להמתין.

נקדים את דברי מהרי"ן על כך בעץ חיים [דף ק"ו ע"ב] וז"ל, א' ישתבח שמך. ברכה זו אינה פותחת בברוך, מפני שסמוכה היא לברוך שאמר (רד"א). שהרי זאת ברכה בפני עצמה, ברכת ישתבח, א"כ היה צריך להתחיל 'ברוך אתה וכו'.

ב' אין לומר ישתבח, אלא אם כן אמר ברוך שאמר וקצת פסוקי דזמרה.

מי שלא אמר ברוך שאמר וכו', אינו יכול להגיד ישתבח. לכן נוהגים אצלנו, שאדם אחד אומר את שתיהן. אמנם אין הכרח להסביר כי זאת הסיבה היחידה, אבל בכל מקרה זהו דבר ברור, כי שתי ברכות הללו תיקנו אחת לפני הזמירות, ואחת אחריהן.

ג' אין לברך על עטיפת ציצית בין פסוקי דזמרה לישתבח, אלא בין ישתבח ליוצר. מיהו שליח ציבור אם לא היה לו טלית תחילה – אם משום דמה לא היתה לו טלית מקודם – יתעטף בציצית קודם ישתבח, כדי שיאמר הקדיש מיד אחר ישתבח ולא יפסיק (שולחן ערוך סימן נ"ג סעיף ג').

ישנו עניין, לחבר את ברכת ישתבח לקדיש, כי הקדיש חוזר על ישתבח. כך מהרי"ן כותב, בצורה פשוטה.

אבל מי שנזדמנו לו באמצע פסוקי דזמרה, יפסיק בין מזמור למזמור ויניחם ויברך (גנת ורדים ח"א כלל א' סימן נ').

אבל בודאי הם לא ראו בזה חסרון ופגם, או טעות. פלא שהרב קוטלר לא חשב כך.

הערה מהקהל: יכול להיות שאותו בחור שהיה אצלו, הציג לו את הדברים כך, שהולכים אחרי הרמב"ם כמו הפסק של מרן הש"ע, בתורת שיטה. בפרט שיש 'רגליים לדבר', מהבחור הזה.

תגובת מרן שליט"א: יכול להיות. אפשר שאז הוא עדיין לא היה יודע בדיוק. הרי יודעים מי זה, זהו בעל עריכת שולחן, מסתמא, אפילו שהם לא כתבו את השם שלו. יכול להיות שהוא הציג זאת כך, אבל אני אומר כי בכל מקרה, אף אחד לא סובר בזה כמו הגר"א קוטלר. הרבה רבנים ספרדים ואשכנזים חושבים כי כך היא דרך התימנים, והם אינם פוסלים זאת. רצוני לומר, גם לפי ההבנה הזאת, הם חושבים כי אדרבה, מה בכך. הרי הרמב"ם הוא 'עטרת תפארת הפוסקים', כלשון מרן הב"י בחושן המשפט, ואצל התימנים התקבל הרמב"ם עד היום. אמנם אני אומר, שהדבר איננו נכון, אולם גם לפי שיטתם דבריו תמוהים.

[העירו שתחילת הסיפור דלעיל, נכתב ע"י הרש"ק עצמו, כנדפס בס' יחידי סגולה דף 239, דהיינו עד השיר אהבת הדסה וכו'. אך ההמשך לא הובא שם. ויש להעיר מן הכתוב שם בדף 240 ד"ה על].

לא כל"כ מובן הסגנון בסיפור, הבחור 'רוצה' מדעתו לנהוג כשיטת הרמב"ם. האם לא מדובר במנהג המקובל בלא"ה אצל התימנים כמו הרמב"ם? אעיקרא בכי האיי גוונא ראוי לאורח לא לשנות ממנהג המקום בגלוי, כי אם בצינעא, אם מצד לא תתגודדו (אבל זה רק לפי דעת הסוב' שזה שייך גם במנהגים), או מצד דרך ארץ, כמ"ש חז"ל לא ישב בין העומדים וכו'.

בעיקר העניין של יין הראוי להתנסך ע"ג המזבח, העליתי בס"ד בשע"ה הל' שבת דף פ"ט שמנהגינו בזה דלא כהרמב"ם [וגם זה לא נודע להגר"א קוטלר כמובן. אך עיין דעתו בערי"ש חלק ג' דף קכ"ה סעיף ב'. וצ"ע].

שאלה מהקהל: וכי השלחן ערוך חולק בזה על הרמב"ם?

תשובת מרן שליט"א: בסימן ער"ב סעיף ח' הביאו בלשון יש אומרים. אלא שמנהגינו דלא כותיה, ולכן השמיט השת"ז הגהת הרמ"א שם.

את שני הדברים, ולכן אמרתי כי מסתבר שהוא חולק גם על העניין השני, רק שהוא לא כתב זאת במפורש. יכול להיות שישנו חילוק, אין הכי נמי, אבל חושבני כי אם כן, אזי הוא היה צריך לכתוב זאת. הרי כפי שאמרנו, הוא ראה את הרמ"א, א"כ למה הוא לא הביא את ההמשך? הלא זאת הלכה חשובה, מתי לחכות?

*

הרמ"א [שם] פסק בזה"ל, מיהו השליח ציבור אם לא היה לו טלית תחילה, יתעטף בציצית קודם שיתחיל ישתבח, כדי שיאמר הקדיש מיד אחר ישתבח ולא יפסיק (כל בו סימן ה'). וכן אם אין מנין בבית הכנסת, ימתין השליח ציבור עם ישתבח וישתוק עד שיבא מנין, ויאמר ישתבח וקדיש (מהרי"ל).

ישנו קצת שינוי בלשון. בהלכה הראשונה הוא כותב, יתעטף בציצית 'קודם שיתחיל ישתבח'. ובג"ד הוא אומר, 'עם ישתבח'. טעם ההבדל נראה פשוט, כי שם זה סמוך, הוא מתעטף ותכף אומר ישתבח, משא"כ בג"ד שצריכים לחכות, ע"כ הוא לא יכול להגיד 'קודם שיתחיל ישתבח', אלא 'עם ישתבח', לא להגיד ישתבח. תמתין, תשאיר את ישתבח, עד שיגיע מניין.

לגבי השאלה, כמה לחכות?

הרמ"א בדרכי משה, העתיק את מהרי"ל, לחכות חצי שעה, אולם בשלחן ערוך הוא לא כתב זאת.

וז"ל בדרכי משה [על הטור שם], במהרי"ל, לפעמים סיימו פסוקי דזמרה ולא היה שם מניין י', וציווה לש"ץ לשהות לפעמים חצי שעה, ולא ישיח שיחה בטלה – לא לדבר – ואחר כך כשבאו מניין התחילו "ישתבח", עד כאן לשונו. ואף על גב דלא בעינן "לענין ברכת "ישתבח", מכל מקום עשה כן משום הקדיש שאחריו, דאין לאמרו בלא עשרה.

בהגהותיו לשלחן ערוך, הרמ"א לא כתב שזה 'חצי שעה'. לכאורה הדבר מפליא.

מי שיעיין במגן אברהם, יראה כי הוא כן הביא את השיעור 'חצי שעה', וכפי איך שנראה לכאורה – כך הלבושי שרד מסביר – רצונו לומר שדוקא חצי שעה, ולא יותר, שלא יהיה שיעור 'כדי לגמור את כולה'. א"כ פלא, מדוע הרמ"א התעלם מכך? הרי זהו החידוש העיקרי של מהרי"ל, ודוקא את זאת הרמ"א משמיט?

ד' מי שהוצרך לנקביו, ילך בין מזמור למזמור, ויחזור ויברך אשר יצר, כיון דמופסקת התפילה ועומדת, ויתעטף בציצית ותפלין ויברך עליהם (שם).

ה' כעת ההלכה, שאנחנו מדברים עליה. אם אין מנין בבית הכנסת, ימתין השליח ציבור עם ישתבח וישתוק עד שיבא מנין, ויאמר ישתבח וקדיש (שולחן ערוך סימן נ"ה סעיף ג').

ההלכה הזאת נפסקה כך, בהגהת הרמ"א שבש"ע. מפליא אותי קצת, שלא הביאו את שיטת מהריק"ש, אשר כנראה איננו מסכים לכך. מהריק"ש זהו תלמיד של הרדב"ז. הרי זאת הגהת הרמ"א, ומהריק"ש כותב כנגד העניין הראשון, א"כ מסתמא כי הוא הדין גם לשני.

מהריק"ש בערך לחס כתב בזה"ל, יש מי שכתב, שאם שליח ציבור לא היה טליתו אצלו קודם ברוך שאמר, והביאוהו לו קודם ישתבח, מתעטף בו כדי לסמוך ישתבח לקדיש.

הוא כותב בלשון, 'יש מי שכתב'. מהריק"ש ראה את הגהות הרמ"א, ועשה כמוהו הגהות, הוא בדר"כ מתייחס, או מסכים או מתנגד, או כותב בסגנון אחר. המקור לכך, מובא בדרכי משה בשם הכל בו.

אבל מהריק"ש לא מסכים לזה, וכותב בזה"ל, ואין נראה כן מדברי הפוסקים ז"ל, שהחמירו יותר בהפסק קודם ישתבח.

ממילא מסתבר, כי גם לגבי ההמתנה למניין, מהריק"ש סובר אחרת. דהיינו, הוא אומר כי ישתבח יותר קשור אל הזמירות, ואין עניין לחבר את ישתבח אל הקדיש.

הדבר נראה קצת דומה, לשיטת הרמב"ם, כי הקדיש מתחיל עניין חדש.

בכל אופן, אפילו מהרי"ץ לא התייחס לכך, ואפילו השתילי זיתים, ועוד רבים. למרות שהם ראו אותו, הרי הם מביאים את מהריק"ש לגבי עניינים אחרים, כאן הם התעלמו ממנו, ופסקו כפי הוראת הרמ"א. ועיין בבית יוסף, ובהגהות מהר"א אזולאי על הלבוש.

שאלה מהקהל: אבל שם זאת הפסקה בדיבור, כנראה הפסקה בברכה זהו דבר שונה.

תשובת מרן שליט"א: יכול להיות. מהריק"ש לא חלק במפורש על הפרט השני, אבל הרמ"א השווה

שערי יצחק – השיעור השבועי

כדי לגמור את כולה, יצא. והרמ"א סובר, שתלוי מהי הסיבה. אם הדבר היה מחמת האונס, אם היתה חובה להפסיק, אזי הדבר לא יעזור. אבל עכ"פ לפי מרן, הדבר כן בסדר. לדעת מרן אין חילוק.

לכן בא השת"ז, וכותב בזה"ל, ויכול להמתין חצי שעה, שהוא שיעור כדי לגמור את כולה, ואינו צריך לחזור לראש, ואפילו שהיה מחמת אונס [מגן אברהם סק"ה]. כך הוא מביא, בשם המגן אברהם. וראיתי שגם בזית רענן, הסביר שם כך. כי בעצם, השת"ז העתיק את המג"א קצת בשינוי לשון, ובזי"ר כתב על כך בזה"ל, ורבינו המחבר שינה קצת מלשון המג"א, כדי לכוון הדברים לדעת מרן שם בסימן ס"ה, דפסק התם כוותיה, עיי"ש, והמחה"ש ולב"ש כאן, ודו"ק דאין כאן מקום להאריך.

אבל לפי עניות דעתי, עדיין הדבר קצת מוזר, מטעם אחר. השת"ז מביא בשם המג"א, כי כך הדין גם אם השהייה היתה מחמת אונס, והוא מציין 'מגן אברהם'. אולם המגן אברהם אינו מתכוין 'לפי דעת מרן', אלא כוונתו ההיפך, שאפילו לפי הרמ"א הסובר כי באונס אם שהה כדי לגמור את כולה אזי הוא צריך לחזור, נדון דידן שאני, כיון שזה רק מדרבנן, משא"כ בדאורייתא כגון ברכת המזון וכו'. לגבי הפרט הזה, הלבושי שרד והמחצית השקל מסכימים. בא המג"א להגיד, כי בנ"ד גם לפי הרמ"א מותר. אבל השת"ז, העתיק את המג"א, לא לפי כוונתו. דלדידן, ההולכים לפי דעת מרן, הדבר מותר. הוא כתב כך על פי לשון מרן עצמו בסימן ס"ה, אפילו היה ההפסק מחמת אונס. זה נשמע לי משונה.

אמנם הרב איתמר שליט"א אמר לי, כי כך דרכו של השת"ז. מצוי שמעתיק דברים לא לפי כוונת אומרים. יכול להיות. אבל חושבני כי בכל זאת ישנה כאן הערה. הרי ידוע, שמהרי"ץ כתב השגות על בעל שת"ז, בשו"ת פעולת צדיק ח"ב סימן קי"ז, ועוד מקומות, חושבני כי חלק מן ההשגות הן בסגנון הזה, שהוא מעתיק דברים אחרים וכו'. לא במדויק כמו הנדון שלנו, אולי דברים דומים לזה.

בכל אופן, המחצית השקל כיוון אל האמת בדברי המג"א, לפי המקור שלו. דהיינו, מי שרואה את שורש הדברים במהר"ם מינץ, מבין כי לא יכול להיות כפי שהלבושי שרד פירש, חובה לפרש כי 'חצי שעה' זהו השיעור של 'כדי לגמור את כולה'. לא יותר מחצי שעה.

המג"א כתב כך, כתב ר"מ – הרב משה – מינץ סי' ח' בשם מהרי"ל, דיכול להמתין חצי שעה עם ישתבח, דזהו שיעור כדי לגמור כולה, דא"צ לחזור לראש לכ"ע. ועיין ריש סימן ס"ה. ומ"מ נ"ל דאפילו שהיה מחמת אונס כדי לגמור כולה, א"צ לחזור לראש. עמ"ש סי' קפ"ג.

לכאורה, למה צריך להמתין חצי שעה?

הרי השאלה הזאת, בעניין ההפסקות, היא לגבי הרבה דברים. כגון, אם אדם הפסיק באמצע קרית שמע, ואח"כ הוא משלים. עד כמה הוא יכול להפסיק? כמו כן, מה סיבת ההפסקה שלו? האם הדבר מרצונו, או שהיה לו איזה אונס, כגון שהיה צריך לנקביו, או שנהיה איזה לכלוך – טינופת בבית הכנסת ואי אפשר היה להמשיך. וכדומה. ואותו הדבר, לגבי ההלל, וברכת המזון. אם אדם עושה הפסקה, עד כמה זמן מתחבר הסיפא עם הרישא? דנים על כך, בכמה מקומות, וכעת הנדון שלנו הוא לגבי ישתבח עם הזמירות, כי ישתבח והזמירות קשורים האחד אל השני.

לפי איך שהלבושי שרד מסביר את המג"א, הכוונה להמתין רק חצי שעה. למה?

הוא כותב בזה"ל, וזה הוי כמו אונס, לפי שאין שם מניין. לכן לא ימתין, רק חצי שעה. דשיעור זה מן הסתם אינו כדי לגמור את כולה. אם ההפסקה תהיה יותר מחצי שעה, אזי כבר עברת את השיעור. נניח עוד חמש דקות נוספות, או עשר דקות, לא כתוב במדויק, אבל נגיד שהן ביחד ארבעים דקות. עכ"פ חצי שעה, זה לא מספיק.

הדבר נראה פלא. כי לפי זה, קשה לנו הרמ"א. ובשיעור הקודם, תמהנו כך גם על השתילי זיתים.

תשובות להערות אשר הובאו בשיעור הקודם בעניין זה. הבאנו כבר בס"ד, בשיעור הנדפס, את ההערה של ידידנו הרה"ג איתמר חיים כהן שליט"א, ששלח לנו בכתב, כי פירוש הלבושי שרד, אינו מתאים למקור שהוא מתשובת מהר"ם מינץ.

הוא צודק. ההערה הזאת נכונה. א"כ מן הבחינה הזאת, השת"ז לא תמוה, כי הוא הבין כמו מחצית השקל, אשר ביאר לנכון, שהשיעור 'חצי שעה' זהו השיעור 'כדי לגמור את כולה', ולכן הוא אומר שתפסיק רק חצי שעה. ישנה מחלוקת לגבי ק"ש, אם שהה כדי לגמור את כולה. מרן אומר, כי אם שהה

זכור לי סיפור מעניין, על מישהו שבא להתרים איזה עשיר לצדקה, ואותו עשיר היה מתחמק, בכל מיני תירוצים. מתחיל לספר לו סיפורים ואומר לו, האם אתה יודע שאני מצאצאי המגן אברהם? ככה הוא היה מתפאר ביחוס שלו.

אמר לו אותו אדם, תגיד לי, מה שוה המגן אברהם, בלי 'מחצית השקל'...?

הרי פירושו של המגן אברהם, הוא קצר וסתום, והמחצית השקל מפענח אותו.

בנדון דידן, אנחנו רואים כי הוא זכה לכוון לאמיתו של דבר.

ובעצם, ישנה כאן בכלל מחלוקת, בין הלבושי שרד למחצית השקל, לגבי כאשר מחכים למניין, האם זהו אונס או לא אונס? הלבושי שרד מחשיב זאת כמו אונס, ולפי המחצית השקל זה לא אונס, ולכן לדבריו פה זה לפי כל הדעות.

צריכים להבין, מהי המחלוקת ביניהם.

כנראה יסוד המחלוקת היא, כי אכן לחכות למניין זהו דבר חשוב, תפילה בציבור, אולם כאשר האדם מגיע לבית הכנסת ורואה שאין מניין, וכי ישנה חובה לחכות למניין? כתוב שצריכים להשתדל להתפלל בעשרה, אבל כעת אנחנו מפסידים את הזמן, בהמתנה למניין. דעת המחצית השקל, שהם לא חייבים לחכות. אם אתם רוצים לחכות, תחכו, יש לכם מצוה. אולם הלבושי שרד, סובר שצריכים לחכות. אמנם הוא לא כתב בלשון אונס, אלא נזהר וכתב בלשון 'כמו אונס'. אם אתה מחכה למניין, הלבושי שרד מחשיב זאת 'כמו' אונס, משא"כ המחצית השקל שאינו סובר כך.

מלשון המג"א שכתב 'ויכול', משמע כי הדבר רשות, ולא אונס. מלבד זה גם קשה אליבא דהלבושי שרד, כי יוצא שהמג"א בא לחלוק על מהר"ם מינץ, א"כ היה לו לכתוב בסגנון 'ולי נראה', ולא כמו שכתב 'ומכל מקום נראה לי'. אף 'ומכל מקום' שכתב, מיותר לדבריו.

הערה מהקהל: ישנה מחלוקת האם החידוש שכתב מרן, הוא על בית הכנסת, או גם על מניין.

תגובת מרן שליט"א: נכון. טוב שאמרת זאת. ראיתי בספר פסקי תשובות שהאריך על כך, איך להסביר את ההשתדלות הזאת, והאם הדברים כפישוטן – רק השתדלות – או שזהו רק כלפי צד מסוים, כיעוין שם באריכות בסימן צ' אותיות ז' ח'.

*

ההערה של הרה"ג איתמר הי"ו נדפסה כבר בשיעור הקודם, וברצוני להעיר על כך שתי הערות. [אני לא עיינתי אלא בתחילת תשובת מהר"ם מינץ, ולא ראיתי את סופה המובא לקמן. וחזרתי בי בשני הפרטים הללו בעיקבות הערות כת"ר. איתמר].

לגבי מה שהוא כתב, וממילא נתייבשה השאלה, כיצד יתכן שאמירת הזמירות וברכותיהן נמשכת חצי שעה.

לפי מה שאנחנו מדברים, השאלה עדיין נשארה במקומה.

הרי בתשובת מהר"ם מינץ [סימן ח' בסוף התשובה] כתוב במפורש בזה"ל, כאשר שאלת, כשאינ מניין בבית הכנסת כשגמר החזן פסוקי דזמרה, אם י"ל ישתבח מיד בלא מניין, או ימתין עד שיבוא מניין, ואז יאמר ישתבח במניין.

והוא עונה, נראה לי דזה וזה שפיר דמי. ישנן כאן שתי אפשרויות. הרי אמרנו מקודם, כי מהריק"ש חולק על כך, והנה גם הוא מסכים שישנו צד להגיד ההיפך.

דפשיטא דיכול לומר ישתבח מיד בלא מניין, כאשר כתבתי דכל יחיד המתפלל פסוקי דזמרה צ"ל ישתבח, דהוא סוף הברכה של פסוקים.

אשאר כעת את הנקודה הזאת, שזאת 'סוף הברכה של פסוקים', כי צריכים להעיר על כך [וכדלקמן].

וכן נמי שפיר דמי שישתוק וימתין עד שיבא מניין, ויאמר אז ישתבח, אע"ג דשהה כדי לגמור את כולה, דאמרי' בפ"ב דמגילה, ובפרק בתרא דר"ה, דאם שהה כדי לגמור את כולה יצא, בהלל וק"ש ומגילה, גבי הא דא"ר יוחנן שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום, יצא וכו'.

הוא מביא את הסוגיות, בגמרא מגילה וראש השנה, לגבי אם שהה כדי לגמור את כולה, ההלכה היא שיצא יד"ח, כי פוסקים כמו רבי יוחנן. הוא מביא את חילוקי השיטות בראשונים.

ובסוף הוא אומר, אך נראה לי דעדיף טפי שימתין וישתוק עד שיבא מניין, ואז יאמר ישתבח מעומד, כי הקדיש לפני ברכו ניתקן על פסוקי דזמרה, לכן טוב שימתין עם ישתבח כדי לסמוך הקדיש עליו. אבל אם יאמר ישתבח מיד אחר פסוקי דזמרה, ויסית דעתו ויעסוק בדברים בטלים, והוי הפסק, א"כ על מה קאי קדיש וכו'.

שערי יצחק – השיעור השבועי

ברם, הנני עפר לרגליהם של כל רבותינו, החל ממהר"ם מינץ והמג"א וכל המפרשים הבאים אחריהם, שנמשכו אחרי דבריהם, כי נראה לענ"ד, שהפירוש כאן – לגבי 'חצי שעה' – הוא אחר בכלל. ובכך תתיישב כל השאלה שלפנינו. הם אומרים, כי שיערו את הזמירות 'חצי שעה', ואנחנו מסתבכים ושואלים כיצד יצא להם הזמירות חצי שעה? איך לפרש זאת?

וכבר אמרנו מקודם כי הרמ"א הביא בדרכי משה 'חצי שעה', העתיק את דברי מהרי"ל, ובהגהתו בש"ע הוא לא כתב זאת. וגם מהרי"ץ העתיק זאת, בלי להגיד 'חצי שעה'. ואפילו הלבוש – שהוא תלמיד הרמ"א – הוא ג"כ לא מדבר מפורש על 'חצי שעה', אלא כתב סתם 'מתין'. לא כתבו, כמה זמן להמתין? לכאורה, אם העניין הוא 'חצי שעה', אם מהרי"ל חידש פה שזהו השיעור 'כדי לגמור את כולה', למה השמיטוהו? בין אם נגיד שהדבר לעיכובא, ובין אם נגיד שהדבר אינו לעיכובא, הם היו צריכים לכתוב זאת.

לכן נראה לי בס"ד פירוש אחר, לגבי כל העניין הזה. ונלע"ד שהוא ממש מאיר את העיניים, בהו"ש.

מה שכתב מהרי"ל, 'חצי שעה', זה לא בגלל שמהרי"ל שיער כי זהו הזמן 'כדי לגמור את כולה'. זאת בכלל איננה הנקודה. הזמן הוא, רבע שעה. א"כ אני חוזר בי מן החזרה [עיינן בשיעור קודם], כי יכול להיות שגם אצלם זה היה רק רבע שעה. מהרי"ל בא להסביר, כי אם הינך מחכה לישתבב, אל תחשוב שהדבר לא נחשב 'סמוך'. הרי כבר הזכרנו – וזאת הלכה מפורסמת, בטור ריש סימן נ"ד – כי הסיבה שברכת ישתבב אינה פותחת בברוך, מפני שהיא סמוכה לברכת ברוך שאמר. א"כ אומר מהרי"ל, אל תחשוב שאם תמתין לפני ישתבב, זה לא יהיה נחשב 'סמוך' לברוך שאמר. הא ליתא. כי שיעור 'סמוך' הוא חצי שעה.

הפלא ופלא. אדרבה הדבר פשוט מאד. מהרי"ל בא לומר, כי עד חצי שעה אין בעיניו, הדבר נחשב סמוך. ואחר-כך הוא מחדש לנו עוד חידוש, שגם ה'חצי שעה' הזאת היא לאו דוקא, ויכול להיות עוד קצת, 'יותר'. נמצא שמהרי"ל בכלל לא בא להגיד את השיעור, 'כדי לגמור את כולה'.

הערה מהקהל: א"כ ההלכה בשלחן ערוך המקוצר לא נשתנתה.

לכן א"כ הוא שאמר מהרי"ל – חושבני כי האות וא"ו, היא טעות הדפוס. לא 'הוא', אלא 'הא'. הא שאמר מהרי"ל – ס"ל – דהיינו סג"ל, ראשי תיבות סגן לוי – ז"ל, דיכול להמתין ולהפסיק חצי שעה עם ישתבב, נראה דהיינו טעמא, משום דק"ל דאם שעה כדי לגמור את כולו יצא, והוא שיער דבר זה חצי שעה. דשעה כדי לגמור, פי' מראשו עד סופו, כאביי פ' הקורא המגילה, לא כרב יוסף דסבר מהיכא דקאי אסופה, דא"כ נתת דבריך לשיעורים, כן פירש"י.

ממתי משערים, 'שעה'? מכמה שנשאר, או מההתחלה? על כך הוא אומר, כי ההלכה היא שצריכים לשער מההתחלה, כי אם משערים מאיפה שהפסקנו, אזי בכל פעם יהיה שיעור אחר. פעם נשאר רבע, ופעם נשאר חצי, ופעם שליש. ע"כ השיעור הוא קבוע, וצריכים תמיד לשער 'שעה' כדי לגמור את כולה, מהיכן שהפסקת, לא משנה איפה. ההפסקה היא, כדי לגמור את הכל. מהרי"ל שיער זאת, 'חצי שעה'. אם כן, ישנה לנו כאן השערה, שהדבר לוקח חצי שעה.

*

בהמשך ההערה, הרב איתמר הי"ו כתב כך, ונמצא גם כן לפי זה, דמה שאמר מהרי"ל חצי שעה ויותר, אינו שייך לעניין חנוכה כמובן.

ברם לפי איך שאנחנו מסבירים, הדבר כן שייך לעניין חנוכה, שהרי הרי"ף אומר כי השיעור של 'כליא רגלא דתרמודאי' – האומה של מלקטי עצים – הוא חצי שעה. שיערו את הזמן הזה, שהוא 'חצי שעה'. והרמב"ם אומר, 'או יותר'. ללמדנו שהדבר אינו במדויק. יכול להיות לפעמים, שמתעכבים עוד קצת. לכן זה 'או יותר'.

אותו הדבר בנ"ד, לגבי כמה זמן לוקח להגיד פסוקי דזמרא. מהרי"ל משער שזה חצי שעה, ולפעמים יכול להיות יותר, כיון שמשכיכת ואמירת הפסוקים איננה קבועה, הקצב, הניגון וכו', אי אפשר לדיוק שזאת חצי שעה. יכול להיות יותר, ויכול להיות גם פחות. על כן, הדבר מקביל האחד אל השני.

ביאור חדש ומאיר עינים מאת מרן שליט"א, כי הזמן שכתב מהרי"ל 'חצי שעה', אין לו קשר אל השיעור 'כדי לגמור את כולה'. ובירור פלוגתא דרבוותא האם 'סמוך', זהו חצי שעה.

תשובת מרן שליט"א: נכון. רק צריכים לשנות פרט אחד, לא את הפרט 'חצי שעה', אלא מה שהעתקתי שם מן הקיצור ש"ע, שכתב 'ולא יותר'. במהרי"ל מפורש, 'או יותר'. את זאת צריכים לתקן, כי זהו לאו דוקא.

ידוע המפורש בריש פרק עשירי דמסכת פסחים, ערבי פסחים 'סמוך' למנחה, לא יאכל אדם עד שתחשך. אומר הרשב"ם, חצי שעה.

זהו מה שבא מהרי"ל להגיד. זה הכל.

ומי שיעיין במהרי"ל בפנים [דף תמ"א במהדורא החדשה], יראה כי הדבר ממש מוכרח.

כתוב שם כך, מהר"י סגל היה מצוה לש"צ, גם אם לפעמים אשר סיימו פסוקי דזמרה ולא היה שם תכף מניין עשרה, אז יהא הוא יושב במקומו.

אמרנו בס"ד רמז לכך מהמלה 'שתבח', כי האות י' רומזת ל'עשרה'. 'תשב' – או 'שבת'. אמרנו זאת בשיעור קודם שנרמז בכך 'שבת', תשבתו מאמירה. אבל לפי מה שכתוב כאן במהרי"ל, אפשר לרמז גם 'תשב', כי בישתבח עומדים, ע"כ 'תשב'. עד כמה? זאת רומזת האות ח' – חצי שעה.

ולא ישיח שיחה בטלה, וגם אם ישתהה חצי שעה ויותר – כתוב במפורש, 'יותר' – מ"מ יאמר ישתבח. תשמעו מה הוא בא לאפוקי. וטעות הוא ביד המתחילין קדיש, ומבטלין ישתבח בשהייה מועטת. מהרי"ל אומר, כי טועים בכך. הוא ראה שכאשר האנשים ראו שאין מניין, חיכו – אינני יודע כמה – אולי שלוש דקות, עד שבא העשירי, ואמרו מיד יתגדל ויתקדש וכו'. מה עם ישתבח? הם דילגו על ישתבח, כי סברו שאי אפשר לומר ישתבח, מכיון שעכשיו זאת לא תהיה ברכה הסמוכה לחברתה. שמעתם?

על כך אומר מהרי"ל, כי הם טועים. 'טעות הוא ביד המתחילין קדיש, ומבטלין ישתבח בשהייה מועטת'. אל תבטלו במקרה זה את ישתבח. הם הבינו, שצריכים לעיכובא 'ברכה סמוכה לחברתה', וכיון שעכשיו זה לא נאמר בסמוך, אין לברכת ישתבח מקום, לכן הם דילגו על זאת. מהרי"ל בא לאפוקי מהם, אל תדאגו, אפילו 'חצי שעה' זה עדיין נחשב 'סמוך'.

הערה מהקהל: ישנו כאן עוד חידוש, כי אם אדם שהה הרבה זמן, הוא יכול להגיד ישתבח.

תשובת מרן שליט"א: יפה הערת. חושבני כי למעשה, הפרט הזה הוא לאו לעיכובא. אינני חושב שהנקודה היא, שאח"כ יהיה אסור לומר זאת. והראיה, למשל מברכת אלהי הנשמה וכו'. למה היא לא פותחת בברוך? כי היא סמוכה לברכת 'המפיל חבלי שינה'. והרי כל ברכות השחר, פותחות בברוך אתה וכו', פוקח עורים, זוקף כפופים, רוקע הארץ על המים. אנחנו אומרים את הברכות כסדר, וכולן פותחות בברוך, למרות שזאת ברכה הסמוכה לחברתה. למה? התשובה היא, כי הולכים לפי עיקר התקנה. חז"ל תיקנו, כל דבר בזמנו. כאשר אתה שומע תורנגול, תברך הנותן לשכוי בינה. וכן מתיר אסורים. היה הפסק, בין האחד לשני. וכן כולם. וכעת שאנחנו אומרים זאת ביחד, לא נשתנתה התקנה.

את ברכת אלהי הנשמה וכו' תיקנו, כמבואר בגמרא ברכות [דף ס' ע"ב], כי מתער – דהיינו כשאדם מתעורר משנתו – אומר אלהי הנשמה וכו', כיון שברכה זאת נתקנה להיותסמוכה לברכת המפיל. למרות שאנחנו עכשיו לא מסמיכים זאת בכלל. אלא מאחר שככה הדבר ניתקן, נשאר.

[הערת ידידנו הרה"ג אח"כ שליט"א. בברכות הנותן לשכוי וכו', לא שייך עניין זה, כי הן ברכות קצרות שלעולם פותחות בברוך אפילו אם הן סמוכות מעיקרא. אבל הראיה היא מברכת אלהי הנשמה, שהיא ברכה ארוכה. אולם כיון שרבים סוברים שברכת אלהי הנשמה אינה סמוכה לברכת המפיל, ומטעמים אחרים אינה פותחת בברוך, יש להביא ראיה אחרת, כגון מברכת אהבת עולם כשהיא נאמרת שלא בסמיכות לברכת יוצר אור, עיין כסף משנה פרק א' מקרית שמע הלכה ח' ד"ה הקדים עכ"ל נר"ו.]

אבל מהרי"ץ הוא שנתן טעם זה, כמ"ש בע"ח [דף ז:]: הנותן לשכוי בינה, ברכות אלו אעפ"י שהן סמוכות, הן פותחות בברוך, לפי שהוא מטבע קצר. וגם אי אפשר לכלול הכל בברכה אחת, כי כל אחת מהם הוא ענין בפני עצמו, וצריך לברך על כל אחת ואחת (רד"א). ולענ"ד נראה, לפי שמעיקרא לא נתקנו לאמרם ביחד זו אחר זו, רק כל אחת אומרה בפני עצמה בזמן שנתחייב בה, לכך כל אחת פותחת בברוך, לפי שאינן סמוכות מעיקרא. עיין לקמן מ"ש בברכת הערב נא ודוק. יב"ן.]

שערי יצחק – השיעור השבועי

שאם מישוהו כבר כ"כ איחר, אזי הוא כבר לא יגיע לביהכ"נ. קרה כנראה איזה אונס, שלא יכלו להגיע.

*

חיזוק לכך, מדברי כמהר"ר יאיר בכרך, בעל שו"ת חות יאיר, האומר כי לא נכון להגיד, שאם שהה כדי לגמור את כולה, יותר מחצי שעה, אז יהיה צריך לחזור לראש. הוא אומר, שהעניין הזה איננו נכון, אלא מותר אפילו אחרי כמה שעות.

הדבר מובא בספרו מקור חיים [הלכות ברכות סימן נ"ג] בזה"ל, כתב בשו"ת ר"ם מינץ סי' ח', הטעם שיוכל להמתין חצי שעה בישתבח על מניין שכתב מהרי"ל, הוא דס"ל דאם שהה כדי לגמור את כולו יצא, והוא שיער דזה הוי כחצי שעה למה דק"ל כאב"י דס"ל מראשו לסופו. וצ"ע דאם אין כאן טעות צ"ל דס"ל דוקא כדי לגמור את כולו ולא יותר, וזה ליתא כדמוכח מסוגית הש"ס דשמע ט' תקיעות.

הגמרא בסוף מסכת ראש השנה אומרת, אמר רבי יוחנן, שמע תשע תקיעות בתשע שעות, יצא ידי חובה. לכאורה קשה, הרי הוא שהה כדי לגמור את כולה? התשובה היא, שהדבר אינו מעכב. אם פוסקים ש'שהה כדי לגמור את כולה – יצא, אזי הדבר כבר לא מוגבל, יכול להיות אפי' בתשע שעות. בשלחן ערוך [סימן תקפ"ח ס"ב] מובא, כי י"א שזהו דוקא אם לא שמע תקיעה אחרת. וזה לשונו, 'יש אומרים' דדוקא כשלא הפסיק ביניהם בקול שופר שאינו ראוי באותה צבא.

ובהמשך הוא כותב, אחר פתבי, ראיתי שכתב במהרי"ל, חצי שעה ויותר. ונ"ל דמ"ש והוא שיער וכו' בשו"ת רמ"מ תלמיד טועה כתבו, וער"ס נ"ח וס"ה בשיעור ק"ש וברכותיה במ"ש שם. גם אין סברא לומר דנחלקו אמוראי ופוסקים דוקא בצמצום כדי לגמור, ודוק.

ונכון להגיה בדברי תשובה הנ"ל, ור"ל דס"ל למהרי"ל דאם שהה וכו' לא יצא, והוא שיער דזה הוי כחצי שעה, ר"ל דכחצי שעה יכול להפסיק דכדי לגמור את כולו הוי עכ"פ יותר מחצי שעה. וגם זה דוחק.

כאן מפורש – כך הוא מצדד – כמו הלבושי שרד. אבל זאת רק אחרי שהוא עושה תיקון במהרי"ל. הוא אומר כי לכן צריך להיות 'לא' יצא, ואז הוא

אותו הדבר בנ"ד, ניתקן ישתבח, וככה ניתקן. בלי פתיחה בברוך. לכן גם אם תגיד זאת, אחרי שעתיים, אין לפתוח כך. אבל הדבר אינו מציאותי, שהאנשים יחכו שעתיים, עד שיהיה מניין. או שעה. הכי הרבה, גם אם תחכה חצי שעה או שעה, כמה תחכה? אם אנשים לא הגיעו אחרי חצי שעה, מתי הם יגיעו? כנראה קרה משהו, שבגללו לא הגיע העשירי לבית הכנסת.

מהרי"ל דיבר, רק מבחינת מציאות.

בעת מובן, למה הרמ"א לא העתיק את המלים 'חצי שעה', מכיון שאין כאן 'הלכה' בעצם. מהרי"ל לא מגביל, כי רק באופן הזה. הוא רק אומר להם, שאין להם מה לדאוג, כי אפילו לפי איך שהם חושבים, הדבר נחשב טוב.

מהר"ם מינץ הוא שחידש את ההבנה במהרי"ל שזה שיעור כדי לגמור את כולה, וכולם נמשכו אחריו. הרמ"א עצמו, לא ראה את תשובת מהר"ם מינץ, שהרי לא הביא אותה, רק את דברי מהרי"ל עצמו הביא בדרכי משה, והבין אותם כנראה כדברינו.

אבל נראה שיש חילוק. כי אלהי הנשמה וברכות השחר וכיוצא, הן נאמרות כך בקביעות. משא"כ נ"ד רק נזדמן שאין מניין לפני ישתבח, לכן יש יותר עניין שיהיו סמוכות כדין.

ישנה שם גירסא אחרת במהרי"ל, אבל לענייננו הכל הולך אל מקום אחד.

מובא שם כך, נשתהה אח"כ ביותר טרם יצטרף/יתוסף מניין עשרה, ואח"כ כשיצטרפו ירד לפני התיבה, מ"מ יתחיל ויאמר ישתבח. וטעות הוא ביד ההמון שמדלגין ישתבח – בשהיה מועטת – ומתחילין קדיש אם אין שם מניין בתכף – אחר סיום פסוקי דזמרה. אך יזהר ש"צ בעצמו, שאל ישיח דעתו בשחית חולין – אחר סיום ויושע עד בהורידו לפני התיבה – וישאר יושב במקומו. ולא יזיק ההפסק גם חצי שעה או יותר.

רצונו להגיד – הוא לקח זאת לרווחא דמלתא – כי אפילו לפי הבנתכם, אין בכך שום חסרון.

שאלה מהקהל: יוצא כי מי שרוצה לחכות עוד, הם יכולים.

תשובת מרן שליט"א: יכולים, אבל הדבר אינו מציאותי. ראשית, אי אפשר להטריח את הציבור כ"כ הרבה. לא בגלל שהדבר אסור, אלא בגלל

בעצמו מסיים ואומר שזה דוחק. וכפי שאמרנו לעיל, העיקר הוא כמו המחצית השקל. אין צורך להגיע לכך.

אכן הלכה ברורה, דאפילו שהה טובא א"צ לחזור לראש, אפילו אם נשוה בזה גם דין פסוקי דזמרא לדין ק"ש, כמו לעניין הפסקה כבסי' נ"א ס"ה. ואף למ"ש בהגה בסי' ס"ה וע"ח דק"ל דחזור לראש, היינו דוקא אי גברא דהוי, הוי באותו שעה ושהה מחמת אונס, משא"כ בנדון דידן.

והוא מביא הוכחה, וכן מוכח ממ"ש הטור סי' ס"ח תשובות רמ"ה, שהיה ממתין ב'תהלות לאל עליון יותר מכדי לגמור, ודוק שם. וכן המנהג שמאריכין החזנים מאוד ב'שוכן עד', וקדיש וברכו ו'שמחים בצאתם' ו'האופנים', והקהל שותקים ואין מוחה. וכוותי' הוכיחו התו' כך, משהיית הזולתות ומי כמוד, שלהי ר"ה. מאריכים. לא עשו חשבון, כי 'שהה כדי לגמור את כולה' זה לא מעכב, גם אם יהיה הרבה זמן.

*

לגבי העניין הזה, שאם כתוב 'סמוך' פירושו שזהו חצי שעה, כך נפסק להלכה בש"ע [סימן תע"א ס"א], כגון לגבי ערב פסח, 'סמוך למנחה', משעה עשירית. שלוש שעות לפני הלילה אסור לאכול פת וכו'.

לא ברור, שכך היא גם דעת הרמב"ם. כי הרמב"ם לא כתב 'חצי שעה', ואף לא 'סמוך' כמ"ש במשנה, אלא כתב [בסוף פרק ששי מהל' חמץ ומצה הלכה י"ב] בזה"ל, אסרו חכמים לאכול מצה בערב הפסח כדי שיהיה היכר לאכילתה בערב. ומי שאכל מצה בערב הפסח מכין אותו מכת מרדות עד שתצא נפשו.

וכן אסור לאכול ערב הפסח מקודם המנחה 'כמעט'. כדי שיכנס לאכילת מצה בתאווה. אבל אוכל הוא מעט פירות או ירקות ולא ימלא כריסו מהן וכו'.

בהגהות מיימוניות [שם] הביא על זה את העניין של 'סמוך למנחה קטנה'. ורבינו מנוח מביא 'מתחילת תשע שעות'. מובן כי הם מבינים, שזהו חצי שעה. אבל הדבר אינו מוכרח. כי לכאורה מה זה שהרמב"ם כתב, אסור לאכול ערב הפסח קודם מנחה קטנה 'כמעט'? בפשטות, כמעט היינו, חמש דקות, או עשר דקות.

רבים מתלבטים, איך להסביר את דברי הרמב"ם הללו. האם הרמב"ם סובר, כי השיעור הוא אינו חצי שעה, אלא פחות.

וכך גם נראה מלשון הרמב"ם בפירוש המשנה, שם כתב בזה"ל, 'סמוך למנחה', שנשאר מן היום יותר משתי שעות ומחצה זמניות. הוא לא הגדיר זאת, חצי שעה, אלא כתב 'יותר'. אפשר להבין 'יותר', שזה עשר דקות. וכך דן בהדיא בספר פתח הדביר, בהלכות תפילת המנחה [סימן רל"ב].

בהערות על פיהמ"ש שם בהוצ' מכון המאור, הם כותבים בזה"ל, ולא כתב רבינו, כמה 'יותר'. וכ"פ רבינו בחיבורו, 'מקודם המנחה כמעט' עכ"ל. וכ"כ רש"י [דף צ"ט ע"ב], 'מעט'. [ועי' רש"י שבת דף ט' ע"ב]. אך רש"י [דף ק"ז ריש ע"ב] כתב, 'בתשע שעות', משמע דהוי חצי שעה לפני מנחה. וכ"כ הרשב"ם [דף צ"ט ע"ב] ושאר ראשונים. כל הראשונים אומרים, שזה חצי שעה. השאלה היא רק, האם הרמב"ם חולק עליהם.

וכ"כ רבינו מנוח [על רבינו שם] בפשיטות, ומשמע דס"ל לבאר כן אף בדעת רבינו. אך ריעב"ץ במור וקציעה [או"ח סימן רל"ב] הוכיח מדברי רבינו בחיבורו [הל' סנהדרין פ"ג הל"א] ד'סמוך' אינו חצי שעה, אלא כמשמעו שמיד תגיע שעת המנחה. סמוך זה לא חצי שעה. וכן דייק פתח הדביר [שם ס"ק ו'] מלשונות רבינו בכמה מקומות. וע"ע אמת ליעקב [דף צ"ט ע"ב].

בספר אמת ליעקב – זהו הגר"י קמינצקי זצ"ל – בחידושו על מסכת פסחים [דף צ"ט ע"ב], כתב כי לכאורה ישנה כאן מחלוקת. וזה לשונו, רש"י ד"ה ערב פסחים סמוך למנחה, קודם למנחה מעט עכ"ל. לכאורה משמע דרש"י לא ס"ל דהאיי סמוך למנחה הוי חצי (שעה) – כמו שנקטו רוב הפוסקים [ועיין שו"ע או"ח סי' רל"ב ס"ב ובט"ז סק"א ובמג"א סק"ד], [ותימה] דהא בפ"ק דשבת דף ט' ע"ב בד"ה מנחה גדולה וכו' וכן בד"ה מנחה קטנה וכו', כתב רש"י דזמן מנחה גדולה הוא בחצי שבע, וסמוך לה הוא תחילת ז'. וכן זמן מנחה קטנה הוא ט' ומחצה, וסמוך לה הוא תחילת י', ועיי"ש.

אינני יודע, האם הקושיא הזאת מוכרחת, כי אי אפשר לשאול מרש"י במסכת פסחים, לרש"י במסכת שבת. ידוע שרש"י עשה כמה מהדורות,

שערי יצחק – השיעור השבועי

בגירסא של כתה"י התימנים, שהם הכי נאמנים והכי מדויקים, כתוב כאן 'במעט', בבי"ת. אבל גם על כך, צריכים לשאול. מה פירוש המלים, אסור לאכול ערב הפסח מקודם המנחה 'במעט'? מה היה לא טוב, אם הרמב"ם היה כותב 'מעט'? בלא בי"ת, ובלא כא"ף?

התלבטתי בכך הרבה, ולא ראיתי מי שדן בכך. כי לכאורה, 'כמעט' זהו יותר מעט מ'מעט'. כמו מעט. משהו פחות.

אבל היגעתי למסקנא כי יכול להיות, שהרמב"ם הוסיף את האות בי"ת – או את האות כא"ף, לפי הגירסא האחרת – רק בכדי שלא תהיה טעות בהבנה. הרי גם בהמשך הוא כותב את המלה מעט, 'אוכל הוא מעט פירות או ירקות', א"כ אילו הרמב"ם היה כותב גם בנ"ד 'מעט', היינו חושבים שאסור לאכול מעט, דהיינו שהמלה 'מעט' מתייחסת אל האכילה. היו משתבשים, כי יכלו להבין שאולי הרבה יהיה אפשר. כפי שכתוב, שהרבה יין, גורר את האכילה. לכן הרמב"ם כתב 'כמעט', כי אז בטוח שהכוונה היא, שמדובר לגבי הזמן. אם הרמב"ם היה כותב, אסור לאכול ערב הפסח מקודם המנחה מעט, יתכן שהיו מבינים מלשונם שאסור לאכול רק מעט. לכן הוא הוסיף זאת, אבל אין כאן איזה דיוק הלכתי, מבחינת הזמן. שאלה מהקהל: איך אפשר להבין סברא הפוכה, כי מעט אסור, ויותר מותר.

תגובת מרן שליט"א: אכן. הרבה יותר. מגרר גריר. כמו מפורש בגמ' ובפוסקים לגבי יין, שמעט לא ישתה אז, משום דמסעך סעיד וכו'. גם אם לא יבינו את הסברא שבדבר, שזה לא דומה ליין, עכ"פ יגידו כי זהו מה שכתוב. צריך עיון מהו ההסבר, אבל ככה כתוב, שלא לאכול מעט.

[לפי גירסת תימן במעט, לכאורה נתיישבה קושיית מעכ"ת, דר"ל בתוך הזמן שהוא מעט קודם המנחה. אלא שעדיין קשה קצת, שהיה לו לכתוב בהיפך, במעט מקודם המנחה. וכלשון הזה יש גם בפרק כ"ט משבת הלכה י"א, ועיין שם בשינויי נוסחאות שבמהדורת רש"פ. איתמר].

תמיהה על מ"ש בשו"ת יפה נוף, שברוך שאמר וישתבח נחשבות ברכה אחת.

ויכולות להיות סתירות בדברי רש"י, בין מסכת זאת למסכת אחרת. ישנה מהדורא קמא, ומהדורא בתרא. אבל, לא משנה. עכ"פ זאת הערה.

וצ"ל דמש"כ קודם למנחה מעט, היינו שבא לפרש מלת סמוך, דהיינו קרוב לזמן מנחה, ולא ביאר כמה הוא משך הזמן הזה וכו'.

אבל הרמב"ם משמע דלא סבירא ליה דהוא חצי, דז"ל בפ"ו מחו"מ הלי"ב, וכן אסור לאכול ערב הפסח קודם המנחה כמעט כדי שיכנס לאכילת מצה בתאווה עכ"ל, הרי שלא נתן (שיעור) לקודם זה. גם בפ"ו מתפילה הל"ד כתב, אבל אינו סועד סמוך למנחה, ולא הזכיר כמה הוא זמן סמוך זה. מפלפלים בכך, בכמה וכמה ספרים. מהי דעת הרמב"ם?

והגר"י אנגיל בגליוני הש"ס [פסחים שם] דן, לגבי כל מקום שכתוב בש"ס 'סמוך', האם גם שם זהו חצי שעה? הוא אומר, כי ישנם מקומות שרואים אחרת.

וזה לשונו, 'סמוך למנחה'. נ"ב פירש"י חצי שעה קודם. וצ"ע אם זה כלל בכל לשון סמוך דחכמים, דהוא חצי שעה. והך דסמוך לחפיפה טבילה, דנדה דף ס"ו ע"ב, דעת היראים סי' קצ"ב דהוא ג' – שליש – שעה. וע' נדה דף ט' ע"א, א"ד כיון דסמך לה חזאי, ע"ש ברש"י ד"ה ואח"כ הוכר עוברה, דהאיי סמוך היינו מיד.

א"כ ישנם מקומות, שזה אפילו לא שליש שעה, אלא מיד. ובעיני יצחק על שעה יו"ד הלכות חליטת הבשר סימן קל"ב אות י"ד הבאנו שיש 'מיד' שאינו ממש יעוש"ב. אם כן יתכן בהחלט כפי שאמרנו, שיכול להיות אפילו 5-10 דקות. גם בספר באר המלך, האריך בכך.

נמצא ששיטת הרמב"ם בנ"ד, אינה ברורה. יכול להיות שהוא סובר, ש'סמוך' זה פחות. אבל עכ"פ מהרי"ל, הלך כדעת הרשב"ם. וכך היא שיטת רוב ככל הפוסקים.

*

חושבני, כי עדיין צריכים לדייק את לשון הרמב"ם. מה פירוש דברי הרמב"ם, אסור לאכול ערב הפסח מקודם המנחה 'כמעט'? לכאורה היה צ"ל, 'מעט'. מה זה 'כמעט'? למה הרמב"ם הוסיף לנו, עוד אות אחת? וכי היה לו דיו מיותר?

ישנו דבר נוסף, שצריכים להבין אותו. גם בלשון של מהר"ם מינץ, שהבאנו מקודם, וגם בשו"ת יפה נוף [בסימן י"א]. תמוה לי מאד, הסגנון שלו.

הוא ג"כ דן בעניין דלעיל, וכתב שם בזה"ל, קהל שהתפללו עד ישתבח, וצריכים להפסיק בשביל דבר מה, או בשביל מניין להמתין עד שיתמלא י אנשים הראויים למניין, או בשביל דבר אחר. הי עדיף, אי עדיף להתפלל ישתבח תכף על פסוקי דזמרה ולהמתין אח"כ, או להמתין קודם ישתבח, כי יש מנהגים חלוקים בזה.

זהו דבר מעניין, כי מפורש כאן שבדורותיהם לא היה הדבר מוסכם.

והוא אומר, תשובה. יש לחלק בזה, כאשר אבאר. ובהמשך הוא כותב, לא שיהיו אלו הגאונים סוברים, שיהא יותר היתר להפסיק בין פסוקי דזמרה לישתבח, מבין ישתבח ליוצר אור – איפה יותר חמור ההפסק? לפני ישתבח או לפני הקדיש? – שזה ודאי אינו. דהא המפסיק בין פסוקי דזמרה לישתבח, פוסק בתוך הברכה עצמה, שהרי ברוך שאמר הוי תחילת הברכה, וישתבח סוף הברכה, כדכתבו כל הפוסקים, ופסוקי דזמרה אינן הפסק, וא"כ המפסיק בנתיים כאילו מפסיק באמצע הברכה.

הדבר מוזר לי. הוא אומר, כי ישתבח היא 'סוף ברכת ברוך שאמר'. היכן מצאנו דבר זה.

גם בהמשך הוא כותב, פשיטא דאין להפסיק בדיבור באמצע ברכה בדיבור חול, ואפי' בדבר מצוה, דהכי כתב מהרמא"י ז"ל בהג"ה בסי' נ"א סעיף ד' בהדיא.

כביכול, אם תדבר לפני ישתבח, הדבר נחשב שדיברת באמצע הברכה. לא מצינו דבר כזה. ברוך שאמר וישתבח, הן שתי ברכות שונות. אפילו במניין מאה הברכות, הן נחשבות שתי ברכות. רק לגבי השאלה, למה ברכת ישתבח אינה פותחת בברוך, התשובה היא בגלל שהיא סמוכה לברוך שאמר, אבל לא שזהו ההמשך של אותה ברכה. אינני מבין, למה הוא עושה זאת, כאילו זאת אותה הברכה?

[כיון שרק הפוסקים מנו אותן במאה ברכות, יש להביא ראיה מן התפילה, שכבר חז"ל הזכירו שהן שמונה עשרה ברכות, אף שכל אחת מהן (חוץ מן הראשונה) סמוכה לחבירתה ולכן אינה פותחת

בברוך. ויש עוד ראיות, כגון מברכת אהבת עולם, שלפעמים היא נאמרת לבדה כדלעיל. וכל זה אך משום יגדיל תורה ויאדיר, כי אין צורך לראיות כדי לדחות הבנה כזו. איתמר].

גם מהר"ם מינץ, מדבר בסגנון כזה, בהתחלת התשובה [שם]. וז"ל, דהוא סוף הברכה של פסוקים. אינני מבין זאת.

צריכים פה להידחק, אולי הם מתכוונים שזה 'כאילו', אבל מאחר שהם חוזרים על כך כמה וכמה פעמים, הדבר דחוק מאד.

שאלה מהקהל: אינני מבין למה צריכים בכלל להמתין כעת לפני ישתבח, ימשיכו בלי קדיש, יוצר אור וכו' קרית שמע וכו' ועד שמונה עשרה יגיע העשירי, ואז ייחשב להם תפילה בציבור?

תשובת מרן שליט"א: הוא לא יכול להתחיל להתפלל י"ח, כי צריך להסמיך בשחרית גאולה לתפילה, וא"כ כשיבוא הוא יתחיל אז יוצר וכו' ולא ייחשב להם תפילה בציבור.

שאלה מהקהל: לפי המהלך הזה, שחצי שעה זה מדין סמוך, אז ככה יהיה בכל מקום לפי שיטתו?

תשובת מרן שליט"א: נכון. במלים 'חצי שעה', מהרי"ל לא בא להגיד שמדייקים 'על השעון'. הרי בזמנם בלא"ה לא היו שעונים, ואין ספק שהאנשים טעו ב-10 דקות, לקחו זאת בחשבון. אנשים לא יכולים לצמצם את הזמן, של עשר דקות.

כתוב זאת בשו"ת הרמב"ם, לגבי הזמן של עלות השחר, שהזמן הוא 'בערך'. וכך מביאים גם בשם החזו"א. עד עשר דקות, לא צריך לדייק. הזמנים לא נאמרו בצמצום. כפי שכיום לצערינו, ישנם אנשים שכאשר מגיע זמן הנץ החמה, הם פתאום מתחילים 'להריץ' את התפילה, או פתאום מושכים את התפילה יותר מדאי. הם מגזימים, לוקחים זאת בצורה שכביכול זה לפי דקות ושניות. הרי בודאי שבדורות שלא היו שעונים, לא התייחסו כלל לכך. וכבר אמרו וכתבו גדולי זמנינו שצריכים להעריך מראש את הזמן, ומאז לא להסתכל על השעון.

עכ"פ מהרי"ל חידש לנו כאן, שני חידושים. ראשית, ישתבח נחשב סמוך לברוך שאמר, וגם בהפרש חצי שעה מותר. דבר שני, שהחישוב הוא לא סמוך לברוך שאמר עצמה. הרי הוא עושה את החשבון חצי שעה, מעכשיו, כשהגיעו עד ישתבח. וטעמו כי גם

לק"י

הננו להודיע בזאת כי השיעור השבועי הקבוע

של מרן הגאון
הרב **יצחק רצאבי שליט"א**

פוסק עדת תימן

מוח"ס שלחן ערוך המוקדש ח"ה, שו"ת עולת יצחק ג"ח ועוד

ממשיך להתקיים מדי מוצאי שבת קודש
עכשיו בחדשי החורף

השיעור מתחיל בשעה 20:00

בבית המדרש "פעולת צדיק"

רח' המכללה (מהר"ץ) 4 בני ברק

(פינת רח' בירנבוים 2 ליד "שוק השומר")

ציבור האברכים בני הישיבות
וכלל שוחרי התורה מוזמן

שיעור שכולו חידוש - ממנו תצא מלא וגדוש

נשארים מחוברים למסורת ולמנהגים

שערי יצחק "מנויים לחיים"

הצטרף עכשיו כמנוי חדשי לקבלת השיעורים השבועיים של
מרן הגאון הרב **יצחק רצאבי שליט"א** - פוסק עדת תימן
המתקיים מדי מוצאי שבת בבית המדרש "פעולת צדיק" ב"ב.
השיעורים כוללים עניינים רבים במנהגי ומסורת יהדות תימן,
חידושי הלכות ואגדות, מוסר והשקפה, מעשיות ופרפראות ועוד.

בתרומה ע"ס 50 ₪ לחודש (בהוראת קבע, בציקים
או בכרטיס אשראי), תקבל לביתך את חוברות
השיעורים השבועיים, בצירוף דיסק לצפייה או
להאזנה של שיעורי אותו חודש.

כולל

מפתח נושאים,
מראי מקומות
וחלק השו"ת

ניתן להירשם מכספי מעשר

לפרטים והרשמה:

מוסדות יד מהר"ץ בני ברק,
טלפקס: 03-5358404, ישיב: 050-4140741.

ניתן להקדיש כל שיעור לרפואה והצלחה או לעילוי נשמת.
ההקדשה תופיע ע"ג החוברת וכן בתחילת השיעור בוידאו

הזמירות וכו' שאמרנו נחשבים כמו המשך של ברוך
שאמר. לכן עושים את החשבון, מכאן. הברכה
נחשבת סמוכה לחברתה, מן הבחינה הזאת, כי
הזמירות לא הוו הפסק.

הרי אם זאת ברכה הסמוכה לחברתה, הדין הוא כי
אפילו עונים אחריה אמן, על ברכת עצמו. אנחנו לא
מסיימים באמן, כי הרמב"ם סובר שצריכים 'סמוכה
לחברתה' ממש, כמו ברכת אמת ואמונה והשכיבנו,
שהן ממש סמוכות. אבל בנ"ד, סוף סוף ישנו הבדל.
וכמ"ש מהרי"ץ בע"ח ח"א דף כ"ז ע"א וז"ל, ואין
הש"צ מסיים מסיים אמן לפי ד' הרמב"ם בפ"א מה'
ברכות שכתב דאינו עונה אמן אחר ברכותיו אלא
בסוף ב' ברכות או יותר שהם סמוכות זו לזו, אבל
כשאנו אומר בסוף אלא ברכה אחת אינו עונה אמן
אחריה. וכבר האריך בזה הרב"י בס' נ"א ובס' ס"ו
ובס' רע"ו. והנהגים לענות אמן הוא כד' הרא"ש,
כמו שהאריך מהר"ץ י' חביב הובאו דבריו שם בב"י.
ומנהגינו כהרמב"ם ז"ל עכ"ל. וכן בסוף ההלל,
אחרי ברכת יהללך וכו', אנחנו לא אומרים אמן.
אבל הרא"ש וסיעתו סוברים, כי יש לזה דין ברכה
הסמוכה לחברתה, אפילו לעניין עניית אמן.

אומר הלבוש [בסימן נ"ד], פסוקים שביניהם לא הוו
הפסק, שכולן זמירות ותושבחות הן.

החשיבו את הזמירות, כהמשך של ברוך שאמר,
ולכן מהרי"ל בא ואומר, כי אם עכשיו אתה עוצר פה
חצי שעה או יותר, עדיין הדבר נחשב סמוך, כי
הפסוקים נחשבים כהמשך לברכת ברוך שאמר.
אבל מכאן ועד להחשיב זאת כברכה אחת? הדבר
צריך עיון גדול. אינני מבין זאת. אא"כ נידחק בלשון
שלהם, אבל הם מדברים בשפה ברורה.

שאלה מהקהל: חצי שעה נחשב מסוף ההללויות?

תשובת מרן שליט"א: לא. גם ויברך דוד, ושירת הים
וכו' שאחרי כן, נחשבים כמו הזמירות. נמצא
שאצלינו החצי שעה נמדד מסוף רפאנו, דהיינו
לישועתך קויתי יי'.

שאלה מהקהל: 'או יותר' שכתב מהרי"ל, כמה
שיעור, האם זה יכול להיות עוד רבע שעה?

תשובת מרן שליט"א: רק כעשר דקות. רבע שעה,
זה חצי מחצי. דהיינו חצי של החצי שעה.

השם ברוך הוא יאיר עינינו במאור תורתו, אכ"ר.